ނަމާދު
މަތިވެރިކުރުން

"އަހަރެމެންގެ ނަމާދު
ޚުޝޫޢަތްތެރިއެވެ"

އިސްލާމީ ކަންތައްތަކާ ބެހޭ ވުޒާރާ
ދިވެހިރާއްޖެ

بسم الله الرحمن الرحيم

ޝާއިޢުކުރީ:

އިސްލާމީކަންތައްތަކާ ބެހޭ ވުޒާރާ

ފުރަތަމަ ޗާޕު

2025

އިސްލާމީކަންތައްތަކާ ބެހޭ ވުޒާރާގެ ޚުތުބާ ޝާއިޢުކުރި ނަންބަރު

(FRM)142-C1/INDIV/2025/37

އިންޓަރނޭޝަނަލް ސްޓޭންޑަޑް ބުކް ނަންބަރު (އައި.އެސް.ބީ.އެން)

ތާރައުބް ކުރީ

ޢަބްދިލާޝަން ޝުޢައިބް

ކަވަރ ޑިޒައިންކުރީ

އިސްލާމިކް ސްޓޫޑިއޯ

© ކޮޕީ ރައިޓްސް

މިފޮތުގެ އެންމެހައި ޙައްޤުތައް ވަނީ އިސްލާމީކަންތައްތަކާ ބެހޭ ވުޒާރާއަށެވެ.

މިފޮތް ނުވަތަ މިފޮތުން ބައެއް ނަމަވެސް ނަކަލުކޮށްގެން ވިޔަފާރީގެ އުސޫލުން

ބޭނުންކުރުމަކީ މަނާކަމެކެވެ.

ފިހުރިސްތު

އިސްލާމީ ކަންތައްތަކާ ބެހޭ ވަޒީރު ޑޮކްޓަރު މުޙައްމަދު ޝަހީމް ޢަލީ ސައީދުގެ ބަސް..................8

ތައްޔާރުވުމާއި ކޮޅަށް ހުރުން...10

ތަކުބީރު (التَّكْبِيرُ)..12

ފެށުން (الإِسْتِفْتَاحُ)..14

أَعُوذُ ކިޔުން (اَلْإِسْتِعَاذَةُ)... 16

ބިސްމި ކިޔުން (الْبَسْمَلَةُ)..17

ކީރިތި قرآن ން ފަސޭހަވީ މިންވަރެއް ކިޔެވުން..30

ރުކޫޢުކުރުން (الرُّكُوعُ)... 32

އިޢުތިދާލު (الإِعْتِدَالُ)...34

ސަޖިދަ (السُّجُودُ)... 36

ދެސަޖިދަ ދެމެދު އިށީނުން (الجِلْسَةُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ)...39

އަތްތަޝައްހުދު (التَّشَهُّدُ)..42

ފަހު އަތްތަޙިއްޔާތު (التَّشَهُّدُ الْأَخِيرُ)..47

ނަމާދުގެ ފަހުބައިގައި ދުޢާކުރުން...48

ސަލާމްދިނުން (التَّسْلِيمُ) 50

ޚާތިމާ (خاتِمَة)...51

بسم الله الرحمن الرحيم

އިސްލާމީ ކަންތައްތަކާ ބެހޭ ފަތުވާ

މާލެ،

ދިވެހިރާއްޖެ

އިސްލާމީ ކަންތައްތަކާ ބެހޭ ފަޤީރު ޖޯހަރު މުޙައްމަދު ސަޢީދު ޢަލީ ސަޢީދުގެ ބަސް

الحَمدُ للهِ رَبِّ العَالَمِيْنَ، والصَّلاةُ والسَّلامُ عَلَى أَشْرَفِ الأَنْبِيَاءِ والمُرْسَلِيْنَ، سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِه أَجْمَعِينَ، ومَنْ تَبِعَهُم بِإحسانٍ إِلَىَ يَومِ الدِّينِ، وَبَعْدُ:

މިއީ އިސްލާމީ ރިސާލަތު ދިވެހި އުންމަތަށް ހަމަޖެހި އެންމެ ފުރިހަމަ މާނައިގައި އިސްލާމީ މުޖުތަމަޢެއް ޤާއިމުކުރުމަށް ބަޔަކު މި ފަތުވާއިން ކުރާ މަސައްކަތުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ މަސައްކަތެކެވެ.

މި ފޮތުގައި ހިމަނައިފައި މިވަނީ ނަމޫނާތަކާ ގުޅޭ ކުރު ބަޔާނުތަކާއި ނަމޫނާގެ އެއް ކުރުކޮށް އަސްލު ކުރުކުރަން ނަމޫނާ ހިނދުގައްކާއި ގެ ކުރުކުރުގައި ޝުޢޫރުތެރިކަމާ އެކު ފުރުޞަތު ދިނީ ހިއާ ތަކުރާރުވާ ގެ ހިފާ އެއްބާރުލުމާއި މަސައްކަތާ ގެ ކަމުގެ ކުރު ތަފުސީލުތަކެކެވެ. އަދި ދީނީ މަސްއޫލިއްޔަތު ހިއްވާ ދިނު ގެ ހިފާ އެއްބާރުލުމާއި މާނައި ގެ ޝަރުޢީ ކަނޑައަޅާ ހިފުމުން، އެއާ ވިދާޅުވެ ﷲ ދައްކަވާފައި ވާނެތް ޢަމަލުތަކާއި މި ތަނަ މަސައްކަތްކުރަމެވެ.

މި ފޮތް ވިސްނުން ކިޔުންތެރިންނަށާއި ހިތަހި، މިއާ އެއް ގޮތަށް ޢަމަލުކުރުމަށް ނަމަ، ނަމޫނާތަށް ތަޢާރަފު، ނަމޫނާގެ އެއްވެ މުހިންމު އެއް ބޭނުންކަމަށާ ފާހަގަކޮށްދީ ކުރިމަގުން މޮޅުކަމާ ދަރުމަވެރިކަން ލިބިވޭތޯ ކަމަށް ދެވިލެވޭ ކަމަށް ކަނޑައަޅަމެވެ.

މިއީ އިސްލާމީ ރިސާލަތު ދިވެހި އުންމަތަށް [illegible] އިސްލާމީ މުޖުތަމަޢެއް ޤާއިމުކުރުމަށް ޓަކައި މި ވުޒާރާއިން ކުރާ މަސައްކަތްތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ މަސައްކަތެކެވެ. އިސްލާމީ ކަންތައްތަކާ ބެހޭ ވުޒާރާގެ [illegible] [illegible] މި ފޮތް ތަރުޖަމާކުރި މިނިސްޓަރ އޮފް ސްޓޭޓް ފޯރ އިސްލާމިކް އެފެއާޒް ޑރ. މޫސާ އަސްލަމް ޙަސަނަށް. އެ ކަމަށް ޓަކައި އެ މަނިކުފާނަށް ޝުކުރުއަދާކުރަމެވެ. މާތް الله އެ މަނިކުފާނަށް ހެޔޮ ޖަޒާދެއްވާށިއެވެ!

އަދި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ނަމާދުން ރައްކާތެރިވެ، اللهގެ ދީން މަތީގައި [illegible] ސާބިތުވެ ތިބޭ ބައެއްކަމުގައި ހައްދަވާށިއެވެ! އާމީން!

وصلى الله على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين

ޑރ. މުޙައްމަދު ޝަހީމް ޢަލީ ސަޢީދު
އިސްލާމީ ކަންތައްތަކާ ބެހޭ ވަޒީރު

ތައްޔާރުވުމާއި ކޮޅަށް ހުރުން

ސާފުތާހިރުވެ ވުޟޫކުރުމަށްފަހު، ނަމާދުކުރާ މީހާ އެންމެ ފުރަތަމަ ކުރާ ކަމަކީ މާތް ﷲއަށް ޓަކައި ނަމާދުކުރުމަށް، ކޮޅަށް ހުއްޓި ހުރުމެވެ. އެކަލާނގެ ވަޙީކުރައްވައިފައިވަނީ މި ފަދައިންނެވެ. ﴿وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ﴾ (سورة البقرة: ٢٣٨) މާނައީ: "އަދި ތިޔަބައިމީހުން ﷲއަށް ކިޔަމަންތެރިވެ، މަޑުމައިތިރިކަމާ އެކު (ނަމާދުގައި) قائمވެ ތިބޭށެވެ!"

ކުޅަދާނަކަމާ އެކު، ނަމާދަށް ކޮޅަށްހުރުމަކީ ނަމާދުގެ ރުކުނެކެވެ. މުސްލިމު އަޅާ ޚާލިޤު ވެރި މަތިވެރިވަންތަ ރަސްކަލާނގެއަށް މުނާޖާތް ކުރުމަށް ޓަކައި، އަދި އެކަލާނގެ މަތިވެރިކަން، ތޯތޯ ތުއްސާވުމަށް އަދި ދުންނަވުމުގެ މަތީ ބަހަކަށްޓަކައި، ނަމާދުގެ ޙަޟްރަތަށް ވަންނަމުން ޓަކައި ކޮޅަށް ހުއްޓި ހުރެއެވެ. ނަމާދަށް ތައްޔާރުވެ ކޮޅަށް ހުއްޓި ހުންނަ އިރު، މުސްލިމު އަޅާ، ތިމާ ހުއްޓި މި ހުރި މަޤާމުގެ މަތިވެރިކަމާއި، ހުއްޓި މި ހުރެވޭނީ ކޮން ގޮތެއްގެ ކުރިމަތީގައިކަން އިރުޝާދުކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ ހުއްޓި އެ ހުރީ ކައިރިންގެ ތެރި ރަސްކަލާނގެ ބަސްމަގުމަތީގައި ކުރިމަތިލައިގެންނެވެ. ބިންމަތީގައިވާ އެކަލާނގެ ގެކޮޅުކަމުގައިވާ الكَعْبَة ނުވަތަ بَيْتُ اللهِ الْحَرَامއަށް ކުރިމަތިލައިގެންނެވެ. އެއީ އަންނަނިވި އާޔަތުގައި އެކަލާނގެ އިޝާރާތްކުރައްވައިފައިވާ ފަދައިންނެވެ. ﴿وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾ (سورة الحج: ٢٦) މާނައީ:"އަދި طواف ކުރާ މީހުންނަށާއި، قائمކުރާން ތިބޭމީހުންނަށާއި، ركوع ކޮށް سجدة ކުރާ މީހުންނަށް ޓަކައި، ކަލޭގެފާނު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެކޮޅު طاهرކުރައްވާށެވެ!" އަދިވެސް އެކަލާނގެ ވަޙީކުރައްވައިފައި

ވެއެވެ. ﴿فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ﴾ (سورة البقرة: ١٥٠)

މާނައީ: "(ނަމާދުކުރައްވާ އިރު) حرمة ތެރިވެގެންވާ މިސްކިތާ ދިމާއަށް ކަލޭގެފާނުގެ މޫނުފުޅު ކުރިމަތިކުރައްވާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން ތިބި ކޮންމެ ތަނެއްގައިވެސް، އެ ތަނާ ދިމާއަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ މޫނުތައް ކުރިމަތިލާށެވެ!" އަދިވެސް އެކަލާނގެ ވަޙީކުރެއްވިއިރު ވެއެވެ.

﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ﴾ (سورة آل عمران: ٩٦) މާނައީ:

"ހަމަކަށަވަރުން، މީސްތަކުންނަށްޓަކައި ބަހައި ފުރަތަމަ ވެއްޖެ، (އަޅުކަމުގެ) ގެއަކީ، مكة ގައިވާ ގެފުޅެކަން ކަށަވަރެވެ. بركاتލެއްވިއްޖައިވާ ތަނެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި، عَالَمތަކަށް ތެދުމަގު ދައްކަވާ ގޮތުގައެވެ."

ނަމާދުކުރާ މީހާގެ ޤިބްލާ ހިމެނި ހަރިގަނޑު الكَعْبَةއަށް ކުރިމަތިލުމެވެ. އެއީ ޤިބްލާގެ ވެރި ރަސޫލާއެކަން މުހިއްމު ދެންނެވުމަށް ބަލައެވެ.

ތަކުބީރު (التَّكْبِيرُ)

މުސްލިމުއަކާ ނަމާދުގެ ހިތްވުންތައް ގުޅިފައެވެ. ނަމާދުކުރާ މީހާ ނަމާދުކުރުމަށް ހުއްޓި ޤިބުލައަށް ކުރިމަތިލައިގެން ހުރެ އެންމެ ފުރަތަމަ ދުލުން ބުނާ ބަސަކީ (الله أكْبَرُ) މިއީ (تَكْبِيرَةُ الْإِحْرَامِ) ނުވަތަ ހަރާމްކުރަން ތަކުބީރެވެ. މި ބަހުގެ މާނައަކީ، މި ތަކުބީރުގެ ސަބަބުން އޭނާ ނަމާދުގެ ހުރުމަތުގެ ތެރެއަށް ވަދެވުނެވެ. އެ ހިނދުން ފެށިގެން އޭނާއަށް ކުރިން ހަލާލު ކަންކަން ހަރާމްކަންކަމަށް ބަދަލުވެއެވެ. އެ ވަގުތުގައި އޭނާ މަސްއޫލުވެރިވަނީ، މާތް الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ އޭނާއަށް އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ހުރިހައި ކަމެއް ކުރުމުގައެވެ. އެއީ ބުނާ ބަސްތަކާއި ކުރާ ހަރަކާތްތަކުގައެވެ. އެ މަތިވެރި މަޤާމާ އެކަށީގެންނުވާ ހަރަކާތެއް ނުވަތަ ބަހެއް ނޫނީ އޭނާ ނުބުނާނެއެވެ.

(اللهُ أَكْبَرُ) ނުވަތަ (تَكْبِيرَةُ الْإِحْرَامِ) ކިޔާ ވަގުތުން ފެށިގެން، ނަމާދުކުރާ މީހާ، މާތް الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى މަތިވެރިކަން މާތްކުރެއެވެ. އޭނާގެ ކުރިމަތީގައި ހުރިހައި އެއްޗަކަށް ވުރެ މާތް އަދި މަތިވެރި ފަރާތަކީ އެކަލާނގެކަން ޤަބޫލުކުރެއެވެ. ތަކުބީރުގެ ކަލިމައިން އޭނާ ހުރިހައި ކަމެއްގައި ވާގި އުނދީ އެކަލާނގެ ބަސްކުރަމުންނެވެ. ﴿وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾ (سورة سبأ: ٢٣) މާނައީ: "އެކަލާނގެއީ، އެންމެ މަތިވެރި، އެންމެ عظمة ވެރި ބޮޑުކަލާނގެއެވެ." ﴿عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ﴾ (سورة الرعد: ٩) މާނައީ: "(އެކަލާނގެއީ) ނުފެންނަ ކަންތައްތަކާއި، ފެންނަ ކަންތައް ދެނެވޮޑިގެންވާ ބޮޑުކަލާނގެއެވެ. ބޮޑުވެވޮޑިގެންވާ މަތިވެރިވަންތަ ބޮޑުކަލާނގެއެވެ."

ނަމާދަށް ހުއްޓި ކޮޅަށް ހުންނަ މީހާ އޭނާގެ ދުލުން (الله أَكْبَرُ) މިހެން ކިޔާ އިރު
އެކަލާނގެ عَظْمَةْ ތެރިކަން އިޙްސާސްކުރުވައެވެ. އޭނާގެ ދުލުން މި ކަލިމަ ކިޔުމާ އެކު، ނަމާދުގެ
ބަރަކާތްތައް ވަރަނީ ދެކަންފަތުގެ ފޫޅުގަނޑާ ހަމައަށް، ނުވަތަ ކޮނޑާ ހަމައަށް ދެއަތް
އުފުލައިލަމުންނެވެ. އޭނާ ދެއަތް އުފުލާނީ އެކަލާނގެ މަތިވެރިކަން ހަނދާންކުރަމުންނެވެ. ދެއަތް
އުފުލައިލުމުގެ މާނައަކީ މަތިވެރިކުރުމާއި މާތްކުރުން ހިމެނެއެވެ. ދެ އަތް އުފުލައިލުމުން އެ
އިސްތިސްލާމްކުރަނީ ތިމާގެ ކުރިމަތީގައިވާ ފަރާތުގެ މަތިވެރިކަމަށެވެ. އެއީ ހުސްބޯރިބުވަންތަ މާތް
ﷲއެވެ. މަތިވެރިކުރުން އެންމެ ބޮޑުވެގެންވާ ފަރާތަކީ އެއީއެވެ. އެ މަތިވެރިކަން ހާމަކުރުމަށް
ޓަކައި ނަމާދުގައި ދެ އަތް އުފުލައިލަނީއެވެ. ނަމާދުގައި ދެއަތް އުފުލައިލުން އެއީ ނަމާދުގެ
ޒީނަތުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭކަމެކެވެ. އަދިން އިސްތިޤާމް ކުރާވާ އަދުވެރިވުމުކާވެ. ނަމާދުގައި
ހަށިގަނޑުގެ އެހެނިހެން ގުނަވަންތައް އަދުވެރިވާ ވަކާއިންނެވެ. މި ހުރި ކަމެއް މި ގޮތަށް މި
ކުރަނީ ރީތި ނަބިއްޔާ ﷺގެ ސުންނަތަށް ތަބާވުމުގެ ގޮތުންނެވެ.

ފެށުން (الإِسْتِفْتَاحُ)

އެއަށް ފަހު، ތަކްބީރުގައި ވަގުތު މަދު ކަހަލަ ބާއްވައި ހިމޭން ބަސްނުކިޔައެވެ. އެއީ މިދާ ސަކްތާގައި ތަނަށް ބަލާނިއެވެ. އެއީ ނަމާދު ފެށުމުގެ ޛިކުރު دُعَاءُ الإِسْتِفْتَاح ކިޔާނީއެވެ. دُعَاءُ الْإِسْتِفْتَاحِގެ ޛިކުރުގައި ކިތައްމެ ނަބިއްޔާ ﷺގެ އަރިހުން ވާރިދުވެފައިވާ ކަންތައް ދުޢާއެއް ވެސް ކިޔައިދޭނެއެވެ. دُعَاءُ الإِسْتِفْتَاحِގެ ޛިކުރުގައި ކިތައްމެ ނަބިއްޔާ ﷺގެ އަރިހުން ވަރަށް ގިނަ ދުޢާތަކެއް ވާރިދުވެފައިވެއެވެ. دُعَاءُ الإِسْتِفْتَاحِގެ ޛިކުރުގައި، އެންމެނިވެ ދުޢާ ވެސް ކިޔައިދޭނެއެވެ. (اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ، كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اَللَّهُمَّ نَقِّنِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ.) (متفق عليه) މި دعاءގައި ތަޢުބީރުވާގައި އަސްތަޢުފާރުކުރުމާއި ފާފައިގެ މަޢާނާ ހުސްކުރުން ހިމެނިގެންވެއެވެ.

ނަމާދުކުރާ މީހާ دُعَاءُ الإِسْتِفْتَاحِ ކިޔުމުން، ނަމާދު ފެށިގެންވެއެވެ. އިތުރު ގޮތްތަކުގައި އަދި ކަންތައް ވެސް ހިމެނޭނެއެވެ. މިސަރައި ފަދަ ދުޢާތަކުގައި މަޢުނަވީ ތަރުޖަމާގެ ސުވާލު ހިމެނޭގައި ހިމެނޭނެވެ. ކާވެސް ސަލާމްކުރުމަށް ޛިކުރުގައި ނަމާދުކުރާ މިހާ ނަމާދުގެ ކުރިން ބަދަލު ކުރިކުރި ކުރާނެއެވެ. ނަމަވެސް ބަދަލު ކަރަށް ވަރަކަށް ދަށްކަނެއެވެ. ނަމަވެސް އެހެން ކަންތައް ކަލަވެސް ފަހަތުން ކުރާނެއެވެ. ނަމާދުގެ އަދިވެސް ނަމާދު މި ދުޢާއިން ފަށައެވެ. މިހާރު އޭނާ ބަދަލުވާ، އެކަތާގެ ރަސޫލުގެ އާރާއަށް ބަދަލުވެދާނެ ގޮތަކަށް ގޮތުގައެވެ. މި ފެށުމުން އޭނާގެ ނަމާދު ފެށިގެންވެ ކ ގަނޑުބަލާގައި ނަމާދުކުރާން ބާރުއަޅާ، ބަދަލާއި އަސްތަޢުފާރުގެ ސިފަ ނުން ސިފައަކުން ވެސް އޭނާގެ ނަމާދު ފެށިގެންވެއެވެ. މިސާލަކަށް އެންމެނިވެ ދުޢާއިން ވެސް ނަމާދު

ކިޔަވާނެއެވެ. (سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وبِحَمْدِكَ، تبَارَكَ اسْمُكَ، وتَعَالَى جَدُّكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ.) (رواه أبوداود) ކުރިން ބަޔާން ކުރި دُعَاءُ الْإِسْتِفْتَاحِ ގެ މާނަ އާއި މި دعاء الاستفتاح ގެ މާނަ ތަރުޖަމާއެވެ. މި دُعَاءُ الْإِسْتِفْتَاحِ މާނައިގައި ހިމެނެނީ އެކަލާނގެ މަތިވެރިކުރުމާއި، ހަމްދުކުރުމާއި އުނިކަމުތަކުން އެކަލާނގެ ހުސްތާހިރުކޮށްދޭގޮތް ފާހަގަވެއެވެ. ސަމާލުކަމަށް ހުއްޓި ހުރި، ސަމާލުކަމާ މިސާލަކަށް އެ ބަހުގެ (سُبْحانَكَ اللَّهُمَّ وبِحَمْدِكَ) މާނައަކީ، ހުރިހާ އުނިކަމުތަކުން އެކަލާނގެ ހުސްތާހިރުކޮށްދޭގޮތް ފާހަގަވެއެވެ. އަދި އެ ބަސްތަ ގޮތުގައިވެސް އެކަލާނގެއަށް ހަމްދުކުރުމެވެ. (تبارَكَ اسْمُكَ) އެކަލާނގެ ނަންފުޅުގެ މަތިވެރިކަމުގެ ފާހަގަވެއެވެ. (وتعَالَى جَدُّكَ) (جَدُّكَ) މިބަހުގެ މާނައަކީ عَظْمَة ބޮޑުކަމެވެ. (وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ.) ތައުޙީދު އިޢުތިރާފުވުމެވެ.

މި މާނައަށް ކުރިން ބަޔާން ކުރި دُعَاءُ الْإِسْتِفْتَاحِ މާނައާ ތަރުޖަމާ މާނައެވެ. އެހެންކަމުން ނަމާދުކުރާ މީހާގެ ވަކިކަން ފާހަގަކޮށްލުމަށްޓަކައި دُعَاءُ الْإِسْتِفْتَاحِ ގެ އިބާރާތްތަކުގެ ތަރުތީބު ކޮންމެ އިބާރާތް އިޚުތިޔާރު ކުރުމަށް ކިޔުމުގައި ވިސްނުން، މިސާލު އެ ބައިތަކާ ވަކިބަޔަކަށް ކޮށްލިދާން ދެންނެވުމެވެ. އެހެންކަމުން ކޮންމެ ހިތް ހާޟިރުކުރަނީއެވެ. މިވާ ކިބާ އުސޫލުގެ މާނަ އަށްދެކެން ހިތް ހާޟިރުކުރުމަށް ކުރިއަރާވާނެއެވެ. ހަމަ އެ ގޮތަށްވެސް ރަސޫލު ނަބީއްޔާ ﷺ ގެ ސުންނަތުން ވަޙީގުގެން ސުންނަތެއްވާ ކޮންމެ دُعَاءُ الْإِسْتِفْتَاحِ އެއްވެސް ކިޔުމަށް ޤަބޫލު ރަނގަޅުވާނެއެވެ.

أَعُوذُ ކިޔުން (اَلْإِسْتِعَاذَةُ)

دُعَاءُ الْإِسْتِفْتَاحِ ކިޔުމަށް ފަހު، (أعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ)[1] މާނައަކީ، رحمةން ބޭރުކުރައްވައިފައިވާ شيطانއާގެ ކިބައިން ދުރުކުރެއްވުން އެދި، اللهގެ ބަސްތަރުމުން ރައްކާތެރިކަން އެދުމެވެ. މި ތަނުގައި الإِسْتِعَاذَةُގެ މާނައަކީ ޝައިޠާނާގެ ނުބައިކަމުން ރައްކާތެރިކަން ލިބިގަތުމަށް އެދި اللهގެ ބަސްތަރުމަގައި ދަންނަވާލުމެވެ. މި ތަނުގައި ޝައިޠާނާގެ މާނައިގައި ކުރިޔަބައި ވައްތަރުއެއްގެ ޝައިޠާނުން ހިމެނެއެވެ. އިންސާނުންގެ ނަފްސުގެ ތެރޭގައި އުޅޭ ޝައިޠާނުން ވެސް ހިމެނެއެވެ. އެއީ ނަމާދުގައި މިނިގެ ހިތަށް ވަސްވާސްތައް ވެއްދުމަށް ބައިކަމާއި ބަރަކާތެރިވާ ޝައިޠާނުން ވެސް އެއެވެ. އެ ވަސްވާސްތަކުން ޝައިޠާނާ ބޭނުންވަނީ ނަމާދުގައި މިއާގެ ނަމާދު ހުސްކުރުމަށްޓަކައެވެ. ނަމާދުގައި މިހާ ނަމާދު ކުރަނީ سورة الفاتحة ކިޔުމުގެ ކުރިން އެކަލާނގެ ބަސްތަރުމަގައި މުޅިޢަރުނަވާއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ބަސްތަރުމުން ރައްކާތެރިކަން އެދެއެވެ. އެއީ (أعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ) މިހެންބުނުން ކިޔުމުންނެވެ.

[1] އެއީ އެކަލާނގެ ފަންނަވި ބަސްފުޅުގައި އެއްގޮތަށް ބަޔާން ކުރުމުގެ ކުރެއްވުމެވެ. ﴿فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ (سورة النحل ٩٨)

ބިސްމި ކިޔުން (البَسْمَلَة)

أَعُوْذُ ކިޔުމަށްފަހު (بسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) މި ޖުމުލަ ކިޔުމެވެ. އަދި ބިސްމިގެ މާނަ ހިތަށް ގެނެސްގެން. (بسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) މި ޖުމުލަ ކިޔުމަކީ އުލަމާއިން ތިބިގޮތުން އެއްބަސްވެފައިވާ ކަމެކެވެ. އެ އުލަމާއިން ތިބިގޮތުން ސުންނަތެއް ކަމުގައި ވާތީ سُورَةُ الفَاتِحَة ކިޔުމަށެވެ.

سُورَةُ الفَاتِحَة

އަދި އެއަށް ފަހު سُورَةُ الفَاتِحَة ކިޔަމުށެވެ. الفَاتِحَةއަކީ ނަމާދުގެ ރުކުނެކެވެ. އެއީ ޚާއްޞަ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޙަދީޘް ގުދުސީގައި އެކަލާނގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވާ ރުކުނެކެވެ. ﷲ ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާ ވަޙީގައިވެއެވެ. (قَسَمْتُ الصَّلَاةَ بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي نِصْفَيْنِ، فَنِصْفُهَا لِي وَنِصْفُهَا لِعَبْدِي، وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ، فَإِذَا قَالَ الْعَبْدُ: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ [الفاتحة: ٢]، قَالَ اللّٰهُ: حَمِدَنِي عَبْدِي، فَإِذَا قَالَ: ﴿الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ [الفاتحة: ٣]، قَالَ اللّٰهُ: أَثْنَى عَلَيَّ عَبْدِي، فَإِذَا قَالَ: ﴿مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ﴾ [الفاتحة: ٤]، قَالَ اللّٰهُ: مَجَّدَنِي عَبْدِي، فَإِذَا قَالَ: ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ [الفاتحة: ٥]، قَالَ اللّٰهُ: هَذِهِ الْآيَةُ بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي، وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ، فَإِذَا قَالَ: ﴿اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ * صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾ [الفاتحة: ٦– ٧]، قَالَ: هَؤُلَاءِ لِعَبْدِي، وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ.) (رواه مسلم ٣٩٥)

الفَاتِحَةގެ މާނައަށް ފިކުރުކުރަމުންނެވެ. ނަމާދުކުރާ މީހާ ރަނގަޅަށް ވިސްނާ ވިސްނުމާ ދެމެހެއްޓި ﷲއަށްޓަކައި ހިތްވަރުގަދަކޮށް ގެންދެވެ. އެކަމުގައި އެ މީހަކަށް އިޙްސާނެއް ލިބިފައިވެއެވެ. ޙާޟިރު ހިތާއެކު

ﷺ ބަޔާންކުރައްވައިފައިވެއެވެ. (إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا كَانَ فِي الصَّلَاةِ، فَإِنَّمَا يُنَاجِي رَبَّهُ) (رواه مسلم، والبخاري) މާނައީ:"ހަމަކަށަވަރުން މުއުމިން މީހާ، އޭނާ ނަމާދަށް ހުންނައިރު، އޭނާ އޭނާގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް މުނާޖާތް ދަންނަވަނީއެވެ."

المُنَاجَاةُ ގެ މާނައަކީ ދެ ފަރާތުގެ ދެ މެދުގައި ސިއްރުން ދެކެވޭ ވާހަކައެވެ. ނަމާދަށް ހުންނަ މީހާ ނަމާދުގައި ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ މިކިޔާ އިރު، މާތް الله ވަޙީކުރައްވާނެއެވެ. "ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެއަށް ޙަމްދުކޮށްފިއެވެ." ސޫރަތުލްފާތިޙާ ގޮތުގައި ކޮންމެ އާޔަތެއް ވެސް ކިޔުމަށްފަހު ހުއްޓުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. އެއީ އޭނާގެ ޙަމްދުކުރުމާއި ތަޢުރީފުކުރުމަކީ އެކަލާނގެ އިޢުތިރާފުވުމެއްކަމުގެ ގޮތުންނެވެ. ނަމާދަށް ހުންނަ މީހާ ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ މިކިޔާ އިރު، ސާބިތުކޮށްދެނީ ހުރިހައި ޙަމްދެއް ޙައްޤުވެގެންވަނީ މާތް اللهއަށްކަމެވެ. ހުރިހައި ފުރިހަމަކަމެއްގެ ޙަމްދުކުރަން އޭނާ އެކަލާނގެއަށް ޙަމްދުކުރެއެވެ. ދުނިޔެއާއި آخرة ގައި، އެންމެހައި تعريف އާއި ثناء މިލްކުވެރިވެގެންވަނީ އެކަލާނގެއަށެވެ. އެކަލާނގެ ޝުކުރުވެރިވަން އެކަލާނގެ ޙަމްދުކުރައްވައެވެ. މި ޙަމްދުކުރުން މުސްލިމު މީހާގެ މުޅި ޙަޔާތުގައި ދެމިގެންދެއެވެ. އަދި ޞިއްޙަތެވެ! މި ޙަމްދުކުރުމަކީ އެންމެ ފުރިހަމަ އަޅުކަމެއް މާތް اللهއަށް ޝުކުރުކުރުން އެއްކަމެވެ. އެއީ އަންނަނިވި ބަޔާންގައި ބަޔާންކުރައްވައިފައިވާ ޙަދީޘުގައިވެއެވެ. (لَمَّا خَلَقَ اللهُ آدَمَ وَنَفَخَ فِيهِ الرُّوحَ عَطَسَ فَقَالَ: اَلْحَمْدُ للهِ، فَحَمِدَ اللهَ بِإِذْنِ اللهِ، فَقَالَ لَهُ رَبُّه: رَحِمَكَ اللهُ رَبُّكَ يَا آدَمُ) (رواه الترمذي) މާނައީ:"މާތް الله އާދަމުގެފާނު ހެއްދެވި ކުރައްވައި، އާދަމުގެފާނަށް ރޫޙު އެޅުއްވުމުން، އާދަމުގެފާނު ކިނބިހިއްލެއް އެޅުއްވިއެވެ. އަދި

އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. (اَلْحَمْدُ لله) ހުރިހައި ޙަމްދެއް ހުރީ މާތް اللهއަށެވެ. މާތް اللهގެ އިޛްނަތުގާ އެކު، އެކަލޭގެފާނު، އެކަލާނގެއަށް ޙަމްދުކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. އޭ އާދަމުގެފާނެވެ! ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ރަޙުމަތްލައްވައިފިއެވެ."

މި ތަނުގައި ދުއްވިން އަޅާ ޙަމްދުގެ މަތިވެރިކަން އިޘްބާތުކުރެއެވެ. އެ ކަން ވިދާޅުވެގެންވަނީ މާތް اللهއަށެވެ. (اَلْحَمْدُ)ގައި ސިފަކުރެވޭ ފަރާތަކަށް ރަޙީމްކަމާއި ފުރިހަމަކަމާއި މަތިވެރިކަން ލިބިވޮޑިގެންވާކަން ހާމަކޮށްދެއެވެ. ނަމާދުކުރާ މީހާ އެ އިޢުލާނުކުރަނީ އެ ޙަމްދެވެ. އެހެންކަމުން سُورَةُ الفَاتِحَةِގެ ނަންތަކުގެ ތެރޭގައި سُورَةُ الْحَمْدِ މި ނަން ވެސް ހިމެނެއެވެ. އެއީ ޙަމްދުން ފެށިގެންވާތީއެވެ. ނަމާދުކުރާ މީހާ ފަށާ އިރު، ޙަމްދުން ފެށުމުން، ޤުރްއާން ވާޖިބުވެވޭފައިވާ މަތިވެރި ދަރަޖަ އިޘްބާތުކުރާން ދެއެވެ. ހާސްގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއަށް މުނާޖާ ދަންނަވައި، އެކަލާނގެއަށް ޙަމްދުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބިދެއްވާތީއެވެ.

އަޅާ ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ މިހެން ކިޔުމުން الله تَبارَكَ وَتَعَالَى ވަޙީކުރައްވާނެއެވެ. "ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެއަށް ޙަމްދުކޮށްފިއެވެ." އެއީ އެކަލާނގެ عُبُوْدِيَّةއަށް ޝުކުރުވެރިވުމުގެ ކަމެވެ. ޙަމްދުކުރުމުގެ. އެކަލާނގެ އަޅާއަށް ޝުކުރުވެރިވެވޭގެން عُبُوْدِيَّةގެ ދަރަޖަ ދެއްވިއެވެ. ވަޙީ ކުރައްވަމުންނެވެ. "ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެއަށް ޝުކުރުވެރިވެއްޖެއެވެ." سُورَةُ الفَاتِحَةِގައި މި ކަން ހަމަ ފަހަރު ދުއްވިން އަޅާ

ތަކުރާރުކުރެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ބަނދަކަމުން عُبُوْدِيَّة ގެ ޙައްޤު ބާރުވެރިކުރުމަށެވެ. އަދި

އެކަލާނގެ عَبْدِيْ (ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅާ) މި ހަޤީޤަތުން ވަޙީކުރެއްވުމުންނެވެ. އެހެން ހަމަ

ލިޔުއްވާފައެވެ. ﴿الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ އަދި އެކަލާނގެ ޞިފަތަށް އިންތިޒާރުކުރާން ހުއްޓި ހުރުމާށްޓެވެ.

އެކަލާނގެ ވަޙީކުރެއްވުމެވެ. "ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެއަށް

ސަޖިދަކުރަނީއެވެ." މުއުމިން އަޅާ ރަޙްމަތުގެ ސިފަ ހަނދާންކުރަންޖެހެއެވެ. އެކަލާނގެ ޞިފަތްތަކުގައި

އެކަލާނގެއަށް ރަޙްމާންވެސް ރަސްކަލާނގެއެވެ. ހަގީގަތުގެ މައްޗަށް އޭގެވެސް

ރަސްކަލާނގެއެވެ. ﴿الرَّحْمَٰنُ * عَلَّمَ الْقُرْآنَ﴾ (سورة الرحمن: ١-٢) މާނައީ: "رحمن ވެސް

ރަސްކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެ قرآن އުނގަންނައިދެއްވިއެވެ." ﴿الرَّحْمَٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَىٰ﴾ (سورة

طه: ٥) މާނައީ: "رحمن ވެސް ރަސްކަލާނގެ، عرش ގެ މައްޗަށް اِسْتِوَاء ވެ ވޮޑިގެންވިއެވެ."

އެކަލާނގެއި އެކަލާނގެ ޞިފަތްތަކުގައި ރަޙްމާންވެސް ރަސްކަލާނގެއެވެ. އަޑުތަކުގެ މައްޗަށް

އޭގެވެސް ރަސްކަލާނގެއެވެ. ނަފްސުގައި ހުރިހަ ދިމާ، ކޮންމެ މައްޗަށް އެކަލާނގެ ރަޙްމަތް

ހަނދާންކުރަނީއެވެ. އެ ރަޙްމަތުގެ ތަފާތުގައި އެ ނަފްސުގައި ކޮންމެ ހުއްޓި ހުރި ހުރުމަށް ފުދެއެވެ. އަދި

ނަފްސުގަ ރަޙްމަތްތަކެވެ. مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ގެ އުންމަތުގެ މައްޗަށް ހެޔޮވައިފިއްލާ ރަޙްމަތްތަކެވެ.

އަޅާ ﴿الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ މިހެން ކިޔުމުން الله تَبَارَكَ وَتَعَالَى ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. "ތިމަންރަސްކަލާނގެ

އަޅާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެއަށް ޘަނާ ކިޔައިދިނީއެވެ." އަދި ކޮންމެ ޘަނާ ކިޔައިދިނުމުގައި ބަރަކާތްލެއްވުން

ލިބިގަތުމަށް ވާޖިބުވެއެވެ. ހުރިހާ ފަރާތަކުން ބަރަކާތްލައްވަވައެވެ. އެހެން ހަމަ އެކަލާނގެއަށް ސަޖިދަވިއެވެ.

އެއަށްފަހު ބުނާނެއެވެ. ﴿مالك يوم الدين﴾ اَلْمَالِكُ އަކީ ޤިޔާމަތް ދުވަސް މިލްކުވެގެންވާ ފަރާތެވެ. އެ ދުވަހުގައި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް ފަރާތަކަށް، އެއްވެސް ބާރުވެރިކަމެއް މިލްކުވެގެނެއްނުވެއެވެ. ﴿لِّمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ۖ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ﴾ (سورة غافر: ١٦) މާނައީ: "(އެ ދުވަހުން، الله وحی ކުރައްވާނެއެވެ.) މިއަދު ވެރިކަންއޮތީ ކާކަށްހެއްޔެވެ؟ (ޚުދު އެކަލާނގެ ޖަވާބުދެއްވާނެއެވެ.) އެއްކައުވަންތަ، ބާރުވެރިވަންތަ الله އަށެވެ."

ނަމާދުކުރާ މީހާ الله تبارك وتعالى ގެ ހަޟްރަތުގައި ހުއްޓި ހުރެ، އެކަލާނގެ މަތިވެރިކުރެއެވެ. މާނައަކީ ޤިޔާމަތް ދުވަހުގެ ވެރިކަން ވަނީ މާތް الله އަށްކަމަށް އިޢުތިރާފުވެއެވެ. އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ﴿مالك يوم الدين﴾އެވެ. އެ ތަނުގައި ނަމާދަށް ހުންނަ މީހާ ޤިޔާމަތް ދުވަހުގެ މަތީން ހަނދާންކުރާނެއެވެ. އޭނާގެ ޚުޝޫޢުއްތެރިކަމާއި މާތް الله ގެ ހައިބަތުވެރިކަން ބޯލަނބައިގެންނެވެ. އަދި ދުނިޔެމަތީގައި އެކަލާނގެ ހަޟްރަތުގައި ހުއްޓި ހުރި ފަދައިން އާޚިރަތް ދުވަހުގައި ނުވަތަ ޤިޔާމަތް ދުވަހުގައި ހުއްޓި ހުންނާން ޖެހޭނީއެވެ.

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ﴿الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ ﴿مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ﴾ މި އާޔަތްތަކުގައި އަޅުކަމާ ގުޅޭ ތިން ރުކުން ޝާމިލުވެއެވެ. ﴿الْحَمْدُ﴾ މި ކަލިމައިން ލޯބި، ރަޙްމަތުން އުއްމީދުކުރުން، ނުވަތަ އެ ކަން ހަނދާންކުރުން، އާޚިރަތް ދުވަސް މަތީން ހަނދާންކުރުމުން އެ ކަމަށް ބިރުވެތިވުމެވެ.

ނަމާދުކުރާ މީހާ ﴿مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ﴾ މި ކިޔަމުން ކިޔާއިރު ނަމަ، އެކަލާނގެ އިޖާބަދެއްވާމުން ވަޙީކުރައްވާނެއެވެ. "ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ

މަތިވެރިކޮށްދީއެވެ." ޒިޔާދަތީ ދެވަނަ ގޮތަކީ އިޙްތިރާމްކުރުމަކީ، އުނަގަނޑުގެ މަތިވެރިކުރުމެވެ. ޒިޔާދަތީ ދެވަނަ މަޤްޞަދަކީ، ޤުރުއާނަކީ ރަސޫލާއަށް ވަޙީ އުނަގަނޑުގެއަށެވެ. އުނަގަނޑުގެ ވަޙީކުރެއްވުނީއެވެ. "ތިމަންރަސޫލާގެ އަޅާ ތިމަންރަސޫލާގެ މަތިވެރިކޮށްދީއެވެ." ނަބީދުރުނާ މިހާރު މި ޝަރަފާއި، މަތިވެރިކަން ލިބޭނެއެވެ. އެއީ އުބޫދިއްޔަތުގެ ޝަރަފެވެ. ތިންވަނަ ފަރަތް މި ސުޫރަތުން އުނަގަނޑުގެ ރަސޫލުގެއިން މި ޝަރަފު ލިބޭނެއެވެ.

ދީން އެއަށް ފަހު ތަޢުރީފުގެ އިޢުތިރާފެވެ. އިޚްލާޞްތެރިކަމުގެ އިޢުތިރާފެވެ. ފުރިހަމަ ތަޢުޒީމްގެ އިޢުތިރާފެވެ. ފުރިހަމަ ކިބައިގެ ތަޢުޒީމްތެރިކަމުގެ އިޢުތިރާފެވެ. އެކަލާނގެއާއި ރަސޫލާގެއަށް ޢަބުދުވިއްޔަތުގެ އިޢުތިރާފެވެ. ނަބީދުރުނާ މިހާ، ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾، (العِبَادَةُ وَالتَّعَبُّدُ) ޢަބުދުވިއްޔަތު ޢިބާދަތުގެ މިނޭ ގާތަކީ އެންމެ ފުރިހަމަ ޒުހުދާއި ކިބައިގެ ތަޢުޒީމްތެރިކަން އަދާކުރުމެވެ. ތަޤްވާއި ތަޤްވާގެ އެންމެ މަތީ ދަރަޖައަކީ މިއީއެވެ. ނަބީދުރުނާ މިހާ ގޮތް الله މަތިވެރިކޮށް ޙަޟްރަތުގައި އެކީ، އިޢުތިރާފުކުރަނީ އުނަގަނޑުގެ ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކަށް ޢަބުދުވިއްޔަތު ނުކުރާށެވެ. އަދި އުނަގަނޑުގެ ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކުން އެހީތެރިކަމަކުން ނުއެދުމަށެވެ. ނަބީދުރުނާ މިހާ ކުރާ ހުރިހައި ޢަބުދަކުން ވެސް މިގޮތަށް ވާޖިބުވެއެވެ. އެއީ ޙަޤީޤީ ވަލީ ހަމައެކަނި އުނަގަނޑުގެއަށް ޢަބުދުވެއެވެ. އަދި އެއީ ޝަރީޢަތުގެ ހަމައެކަނި އުނަގަނޑުގެއަށް ޢަބުދުވެއެވެ. އަދި ރަޙްމަތުގެ ޢަބުދުވުމަކީ އަދާކުރަނީ ހަމައެކަނި އުނަގަނޑުގެއަށް ޢަބުދުވެއެވެ. އަދި ސަލާމަތްވެރިކަމުގެ ވެސް ހަމައެކަނި އުނަގަނޑުގެއަށް ޢަބުދުވެއެވެ. ކުރާ ހުރިހައި ހުރި މަސައްކަތް ކުރަނީ އެއްބަޔަކު ޤަބޫލުކުރާނެ ގޮތަށް ރަސޫލާގެ ފަރުދީ ޝަރުތުތަކެވެ. އަދި އެހާ ކުރަމުން އެ ދެ ސަބަބު އެ ކުރަނީ ވެސް އެ މަގު ސަލާމަތުވާނެއެވެ. އެހާ އެ

ހުރީ عُبُوْدِيَّةُ ގެ ބާރުމިނުގައެވެ. އޭނާ އަކީ ވަކި ދީނުގެ ދަރަޖަތަކުގެ ތެރޭގައިން އެންމެ މަތީ ދަރަޖައަށް ވާސިލުވެވޭއެވެ. އެއީ އިޙްސާންކުރުގެ ދަރަޖައެވެ.

﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ މިއީ ޒިކުރުވެގެ އުސްލޫބުން، އޭނާގެ ފުރި ތަސްލީމްވުމުގައިން ދަންނަވާ ދަންނަވުމެވެ. މި ބަސްގައި (إِيَّاكَ) މި ލަފުޒު އަކީ ބަސްބީސްކުރުމުގެ ގޮތުން އިސްކުރެވިފައެވެ. މިއީ އަޅުކަމެވެ. މި އިޚްލާޞްތެރިކަން ލިބޭނީ ހަމައެކަނި އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތުންނެވެ.

ހަމަ އެކަނިއެން ދުޢާކުރުން ވާނީ ﷲ އަށް އިޚްލާސްތެރިކަން ހާމަކުރައްވާށެވެ. ނަމާދުގައި މި ވާހަކަ ހިމެނިގެންނެވެ. އަދާކުރަމުންދާ، އަޅުކަމުގައި އިޚްލާސްތެރިވުމެވެ. އަދި އޭނާ ކުރާ ހުރިހާ އަޅުކަމެއްގައެވެ. އެ ގޮތުން ދުޢާގެ އަގެއް ބަޔަކުގައި އިޚްލާސްތެރިވާނީ ކަންކަމުގެ ތެރޭގައި ނަމާދު ހިމެނެއެވެ. އެއީ ކޮންމެ ދުވަހަކު ސަލާމަތު ފަހަރު އެ ކަން ތަކުރާރު ކުރެވޭއެވެ. ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ އަޅުވެރިވާ ހާލަތުގައި ތަޤްލީދު އިޚްލާސްތެރިކަން ހާމަކޮށްދެއެވެ. އޭނާ ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ މިހެން ބުނުމުން، ޖަވާބުދެއްވުމުން އެކަލާނގެ ވަހީ ކުރައްވާނެއެވެ. "މިއީ ތިމަން ބަނޑާގެ އަދި ތިމަން ބަނޑާ ކަލާނގެ އަޅާގެ މެދުގައިވާ ކަމެކެވެ. (هَذَا بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِيْ) ތިމަންބަނޑާގެ އަޅާއަށް އޭނާ އެދޭ ކަންތައްތައް ލިބިގެން ވާނެއެވެ. މިގޮތަށް މާނަވޭ، (الفَاتِحَة) ބަޔާންވެފައިވާ ޙަދީޘް ކަމަށެވެ.

ފުރަތަމަ ބައި: ތަޢުރީފުކުރުމާއި، އެކަލާނގެއަށް ސަނާކިޔުމާއި، އަގުވެރިކަން
އިޢުތިރާފުކުރުމެވެ.

ދެވަނަ ބައި: މި ބައި ވަނީ އަޅާއަށެވެ! އެއީ އެކަލާނގެ ބަސްވުރަތުން ހިދާޔަތަށް
އެދުމެވެ. މި އާޔަތާއި ތިރިގެން އަންނަ އާޔަތުގައި އެ ވާހަކަ ބަޔާންކުރައްވައިދެއްވައިފައެވެ. ﴿إِيَّاكَ
نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ މީގެ މާނަތަކުގެ ތެރޭގައި، މި އަޅުކަމުގައި ނަމާދުކުރާ މީހާއި އޭނާގެ ވެރި
ރައްބާ ދެމެދުގައި ހިމެނިގެންވެއެވެ.

އަޅުކަމަކީ ހިތާ ގުޅިފައިވާ ކަމެކެވެ. މިސްކީނުންނަން އެ ކަމެއް ނޭނގޭނެއެވެ.
ނަމާދުކުރާ މީހާއި އޭނާގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއާ ދެމެދުގައިވާ ކަމެކެވެ. އަޅާ،
އަޅުކަމެއްކުރިކަމުގައި ވިޔަސް އަދި ނުކުން ބަލަގައްކުދިކަމުގައި ވިޔަސް މާތް ﷲ ފިޔަވައި
އެހެން އެއްވެސް ފަރާތަކަށް އެ ކަމުގެ ބަޔެއްވެސް ނުލިބޭނެއެވެ. އެހެނީ ފަރާތުގައި
މިސްކީނުންނަން ދެއްކުމަކުން ވެސް އެ ކަމެއް ނުވާނެއެވެ. އެ ކަން އެ ކުރަނީ ފަރުދުވެގެންވާ
ކަލޭގެ ޢަމަލެވެ. އޭނާ އަޅުކަންކުރަނީކަން ނުވަތަ ދުނިޔޭގެން ވަނީ މާތް ﷲއެވެ.
އަޅުކަމަކީ މީހާއާ ވެރި ރަސްކަލާނގެއާ ދެމެދުގައިވާ ކަމެކެވެ. އެހެންކަމުން މި ހަދީޘްގައި
(هَذَا بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِيْ) މި މާނަ އަދިސްކައިވެސް އުމަނަވިގައެވެ. ނަމާދުކުރާ މީހާ ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ
نَسْتَعِينُ﴾ މިހެން ކިޔުމުން ﷲ تَبَارَكَ وَتَعَالَى އަންގަވާނެއެވެ. "މިއީ ތިމަން ރަސްކަލާނގެއާއި، ތިމަން
ރަސްކަލާނގެ އަޅާއާ ދެމެދުގައިވާ ކަމެކެވެ."

އެއަށް ޓަކައި އެކަލާނގެ ވަޢުދުކުރައްވާނެއެވެ. (وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ) މިމަންރަސްކަލާނގެ

އަޅާއަށް އޭނާ ސުވާލުކުރި ކަންތައްތައް ލިބިގެންވާނެއެވެ. އެއަށް ޓަކަ ސުވާލު އާދެއެވެ. އެއީ

﴿اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ﴾، އަދި، އޭނާގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް ކުރާ ދުޢާއި ދަންނަވާ އެންމެ

ބޮޑު ސުވާލަކީ މިއީއެވެ. ނުވަތަ އޭނާ އެދުމަކީ މިއީއެވެ. އޭނާއަށް ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގަށް

މަގުދައްކަވާށެވެ.

الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُއަކީ ސީދާ ވެގެންވާ މަގެވެ. އެކަލާނގެ ކުރިމަތިލައްވާ ހަމައަށް

ގެންގޮސްދޭ މަގެވެ. އޭގައި ދުވި އިސްލާމްދީން ޝާމިލުވެއެވެ. އަމުރުތަކާއި ނަހީތަކާއި، މާތް

الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ކަންތައް ހިމެނެއެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި އެތެރެހިތާއި ބޭރުފުށުގެ

ޢަމަލުތަކާއި ޢަޤީދާތައް ހިމެނެއެވެ. އެއީ ދިރިއުޅުމުގައި ހުރިހާ ކަންކަމަށް ގުޅިގެންވެއެވެ.

ސީދާވެގެންވާ މަގަށް މަގުދައްކަވައިދިނުން އެދުމުގައި ޝާމިލުވެގެންވާ ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި،

ދިރިއުޅުމުގެ ހުރިހާ ކަމެއްގައި ތެދުމަގުދެއްކުން ހިމެނެއެވެ. ގޮތެއް ނަގާނީ ފަރާތް އެ ދުވަހަކީ

އޭނާއަށް ހުރިހާ ގޮތަކުން ހެދަކަށް އެކުވެރިވެގެންވާ ދުވަހަކަށް ވެސް އެދުމުންނެވެ. އެއީ ސީދާ

ވެގެންވާ މަގެވެ. އޭނާގެ ހުރިހާ ނަމާދެއްގައި ސީދާ މަގުދައްކަވައިދިނުން އެދި ދުޢާކުރާށެވެ.

މި ބަސްގައި ހިދާޔަތުގެ މަޤާމުތަކަކީ ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގުން މަގުދައްކަވައިދިނުމެވެ. މިގޮތުގައި

އިރުޝާދާއި، ހިދާޔަތާއި ތައުފީޤު ޝާމިލުވެގެންވެއެވެ. ނަމާދުކުރާ މީހާ މާތް الله ގެ ހަރުގެތެރޭގައި

އެދުނީ އޭނާ ދުނިޔޭގެމަގުގައި ޖެހިލުމެއް ނެތި ސީދާވެގެންވާ މަގު ބަޔާންކޮށްދެއްވުމަށެވެ. މި ހިދާޔަތަކީ

ބަޔާނުލެވޭ. އިޚްލާސްލެވޭ. ތަރުޙީބުލެވޭ. އެއަށް ފަހު، އޭނާ އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުތަކުގައި އެދުރީ ސީދާވެގެންވާ މަގުގައި ސާބިތުވެ ހުރުމުގެ ހިދާޔަތު އޭނާއަށް ދެއްވުމަށެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ އެމީހަކަށް ދެއްވާ ހިދާޔަތާއި ތަވްފީޤުލެވެ. އޭނާގެ ހުރިހައި ނަމާދުގައި الله تبارك وتعالىގެ ބަސްފުޅުން އެދުރީ އެ ދުވަހުގައި ހުރިހައި ޢިބާދަތްތަކުގައި އޭނާއަށް ހެޔޮ ތަވްފީޤު ދެއްވުމަށެވެ.

އިންސާނާ އަބަދުވެސް ސީދާވެގެންވާ މަގުގައި ސާބިތުވެ ހުރުމަށް ބޭނުން ތެރިކަން ވެއެވެ. ހުރިހައި ހިދާޔަތެއް ދެއްވަނީ الله تبارك وتعالىއެވެ. އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ސީދާ މަގު ދައްކާނެ އެކަކު ވެސް ނުވެއެވެ. ﴿وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾ (سورة الحج: ٥٤) މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން، الله އީ، إيمان ވި މީހުންނަށް ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގަށް މަގުދައްކަވާ ރަސްކަލާނގެކަން ކަށަވަރެވެ."

ނަމާދުކުރާ މީހާ ކުރާ ކޮންމެ ނަމާދެއްގައި ސީދާވެގެންވާ މަގުގައި ޤާއިމުވެ ހުރުމުގެ ހިދާޔަތު ދެއްވުން އެދި ދުޢާކުރަނީ މި ބަސްފުޅުންނެވެ. ﴿اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ﴾ އަދި ސީދާ މަގަކީ ކޮބައިކަން މި އާޔަތުން ބަޔާންކުރެއްވުމެވެ. ﴿صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ﴾. އެކަލާނގެ ނިޢުމަތް ދެއްވި މީހުންނަކީ، ނަބިއްޔުންނާއި، ޞިއްދީޤުންނާއި، ޝަހީދުންނާއި، ޞާލިޙުންނެވެ. އެއީ އަންނަނިވި އާޔަތުގައި ބަޔާންކުރައްވައިފައިވާ ފަދައިންނެވެ. ﴿وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِم مِّنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ ۚ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا * ذَٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ عَلِيمًا﴾ (سورة النساء: ٦٩-٧٠) މާނައީ: "الله އަށާއި، رسول އަށް ކިޔަމަންވާ މީހުން

(ޖަންނަތަށެވެ!) ޖަރު، އެއުރެން ވަނީ، اللهُ އެ ބަޔެއްގެ މައްޗަށް نعمة ދެއްވި މީހުންކަމުގައިވާ

ނަބިއްޔުންނާއި، صِدِّيق ންނާއި، شَهيد ންނާއި، صالحންނާ އެކުގައެވެ. އެ ބޭކަލުންނީ

އެކުވެރިންކަމުގައި ވުމަކީ ހާދަ ރަނގަޅު ބައެކެވެ. އެ فَضْلُވަންތަކަން ވަނީ، اللّٰهُ ގެ حَضْرَةންނެވެ.

މިގޮތުން ދެންނެވިގެންވާ ކަމަށްކަމުގައި اللّٰه ވިދާޅުވެއެވެ.

ނަމާދުކުރާ މުއުމިނު އަދާ ސުލޫކުގެންވާ މަދު ބޭކަލުންނަކީ، ނަބިއްޔުންނާއި، صِدِّيق

ންނާއި، شَهِيدُ ންނާއި، صَالِحُ ންނާ އެކުގައި ވުމަށެވެ. އެ މަގަ ކުރުމަށްވަގުތުގެންނެވެ. ﴿اهْدِنَا

الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ * صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾ މިބައިމީހުންނަކީ،

އިސްލާމީ ޢަމަލުގައި ވާތީ الله އެބައިމީހުންނަށް ނިޢުމަތް ދެއްވި މީހުންނެވެ.

﴿غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾ މިގޮތް ތަފްސީރުގައި، ނިޢުމަތްތަކެއް ދެއްވި މީހުންގެ

އިސްތިޤާމަތް، އެއުރެންގެ ވައްތަރަށް ކާފަރުކަމާއި ފަސާދަވެގެންވާ މީހުން ހިފެހެއްޓެވެ. އަދި ސީރާތަށް ގެއްލިފައިވާ

ބަޔަކު ވެސް ވެއެވެ. އެއުރެންގެ ވައްތަރަށް ކާފަރުކަމާއި ފަސާދަވެގެންވާ މީހުންގެ ތަރުޖަމާގައި އެ ބަޔަކަށް އިލާހު

ލިބި، ލިބިގަތުމާ އިލާހާ އެއް ގޮތަކަށް އަދަބުލިބުނާ މީހުން ވެސް ހިފެހެއްޓެވެ. މިސާލަކަށް

ޔަހޫދީންނެވެ.

އަދި ހަމަ އެ ފަދައިން އެ ބައަކަށް އެއްވެސް ވަރަކަށް އިލާހު ލިބިގަތުމަށް ނުވާ މީހުން

ވެސް ހިފެހެއްޓެވެ. އެ މީހުން ޢިލްމުކަމާ އެކު އަމަލުކުރުންކުޑައެވެ. އެއީ މަދު ގެއްލިފައިވާ މީހުންނެވެ.

މިސާލަކަށް ނަސޭހަތް ދިނުމެވެ. މުސްލިމު އަޚާ ދިރިއުޅުމުގެ ބަރަކާތުގެ އެއްވެސް ކަމެއްގައި ހަރުދަނާއި ނަސޭހަތާއިން ފަރުދުން ވާކަން ނުޖެހޭނެއެވެ.

އަދި ﴿اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ * صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾

މި ފަރާތުން ކިޔުމުން، الله تبارك وتعالى ވަޙީކުރައްވާނެއެވެ. (هَذَا بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي، وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ)

"މިއީ ތިމަން އަޅުކަލާނގެއާއި، ތިމަން އަޅުކަލާނގެ އެދުމާ ފުރިހަމަކޮށްދިނުން ކަމެވެ. ތިމަން އަޅުކަލާނގެ އެދުމަށް އެއީ ސުވާލުކުރިކަމެއްކަމުން ދިނުމެއްވެއެވެ." އެންމެ މަތިވެރި ފަޟީލަތް ވާނީ الله އަށެވެ.

އެއީ ހިތާމަވަން އެދުމާ الله تبارك وتعالى ގެ ޙަޟްރަތުގައެވެ. އެކަލާނގެއާ ދިމާލުވާނަމަ

އަޅުކަލާނގެކަމާއި އެކަލާނގެއަށް ކަމާ ދުޢާއެއް އަޅުދުނިޔަވިކަން އެނާއަށް އެދޭއެވެ.

އެކަލާނގެއާ އިޚްލާޞްތެރި އަދި އިޚްލާޞްވާން އަޅުކަލާނގެކަން ޤަބޫލުކުރެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަށް

ދުޢާކުރާ މީހުގެ ދުޢާ އަޑުއަހުއްވައިދެއްވާނެ އަޅުކަލާނގެކަން ޤަބޫލުކުރެއެވެ. الله تبارك وتعالى

ދެއްވާނެކަމުގައި އެކަލާނގެ ގަބޫލުކުރައްވަން ޤަބޫލުކުރެއެވެ. އަދި ހިތުގެ އަޑިން އެކަމާ ޤަބޫލުކުރުމަށް

އެކަލާނގެ އެކަލާނގެ ހިތާމަ ދުއްވާނަކަމެވެ.

ނަމާދުކުރާ މީހާ އެކަލާނގެ ހިތާމަ ދިޔައިނަކަމާ އެއީ ހުރި ސިފަތަކެއްކަމާ މަގުގައިކަމުގެ

އިޙްސާސްކުރަނީއެވެ. ކަޑަވެސް ޝަރުޢީއްކަމު ގެތުގައި އެކަލާނގެ އެކަލާނގެ ހިތާމަ

ދުޢާކުރާކަން ޤަބޫލުކުރެއެވެ. އެއީ އެ ކަމަކީ އެދި އެ ދަންނަވަނީ ދިރިހުރިކަމާ އަޅުކަލާނގެ

ހަދީޘް ޤުދުސީގައިވާގޮތުގެ މަތިން ސަލާމަތްވެވޭނެކަމުގައެވެ. އެކަލާނގެ އަންގަވަނީ (هَذَا بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي، وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ) "މިއީ ތިމަން ރަސްކަލާނގެއާއި، ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅާ ދެމެދުގައިވާ ކަމެކެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅާއަށް އޭނާ ސުވާލުކުރިކަންތައްތައް ލިބިދޭނެއެވެ." އޭރުން ފަހު އޭނާ (آمِيْن) ކިޔައެވެ. މިއީ الفَاتِحَةގެ ބައެއް ނޫނެވެ. މީގެ މާނައަކީ އޭ އަހަރެމެން ހެއްދެވި ކަލާކޮ ރަސްކަލާނގޭވެ! މި އަޅާގެ ދުޢާ ޤަބޫލުކުރައްވާނދޭވެ! الفَاتِحَةއަކީ ދުޢާއެއްކަން ޤަބޫލުކުރުމަށް އެ ދުޢާއަށް އޭނާ އާމީން ކިޔައެވެ.

ކީރިތި قرآن ނަ ވަސީލަތުގެ ގޮތުގައި ކިޔުމުން

ނަމާދުކުރާ މީހާ سُورَة الفَاتِحَة ކިޔުމުގަން ފަދަ، ކީރިތި قرآن ނަ ވަސީލަތުގެ ގޮތުގައި ކިޔަވައެވެ.

ކީރިތި ޤުރުއާނަކީ ވަޙީ الله ގެ ކަލާމުފުޅެވެ. ﴿وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ﴾ (سورة التوبة: ٦) މާނައީ:"އަދި مشرك ންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު، ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ރައްކާތެރިކަމަށް އެދިއްޖެ ނަމަ، ފަހެ، އެ މީހަކު اللَّهُ ގެ كَلَامُ ފުޅު އަޑުއިވުމަށް ދާނދެން އެ މީހަކަށް ރައްކާތެރިކަން ދެއްވާށެވެ!"

ނަމާދުކުރާ މީހާ سُورَة الفَاتِحَة އަށް ފަހު ކީރިތި قرآنން ވަސީލަތުގެ ގޮތުގައި ކިޔަވާ އިރު، الله تَبَارَكَ وَتَعَالَى ޙަޟްރަތުގެ ކުރިމަތީގައި ވުޤޫފުވެގެންވާކަން ޙާޟިރަކަށް އެނގެއެވެ. އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތުގެ ޢިއްޒަތާއި ޢަޡަމަތާއި ޖަލާލުވެރިކަން އެނގެއެވެ. އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތަށް ނިކަމެތިކަމާއި ދަށުވެތިކަމާއި، މާތްކަން ހިއްސުވައި، ޔަޤީންކޮށް ދެނެގަތުމަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވައެވެ. ކީރިތި ޤުރުއާނުގެ އާޔަތްތަކަށް ރިޢާޔަތްކުރަމުންދާ އިރު، އެ އާޔަތްތަކާ ގުޅޭ ވިސްނައި ތަދައްބުރުކުރުމަކީ ވަރަށް މުހިއްމު ކަމެކެވެ. އަދި ރަޙްމަތުގެ އާޔަތްތަކާ ސުވާލުކޮށް ދުޢާކުރަންވާނެއެވެ. ޢަޛާބުގެ އާޔަތްތަކުން ނަޖާތަށްޓަކައި الله تَبَارَكَ وَتَعَالَى ޙަޟްރަތަށް ވަޤުތު ގޮތުގައި ޕަނާހަށް އެދެންވާނެއެވެ.

އަދި ނަމާދުކުރާ މީހާ ބާރަ ވެސްކަމުން أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ﷺ ކީރިތި ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފައިވާ ޙަދީޘެއްގައި ވެއެވެ. {إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا كَانَ فِي الصَّلَاةِ، فَإِنَّمَا يُنَاجِي رَبَّهُ} (متفق عليه) މާނައީ: "މުއުމިނާ ނަމާދަށް ހުއްޓި ހުންނަ އިރު، ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ، އޭނާގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް މުނާޖާތް ދަންނަވަނީއެވެ."

ނަމާދުގައި ކިޔަވާ ކިޔުމާއި ނަމާދުން ބޭރުގައި ކިޔަވާ ކިޔުމާ ތަފާތެވެ. ނަމާދުގައި އޭނާ ވަނީ الله تَبَارَكَ وَتَعَالَيَ‌އާ ކުއްރަބުވެވޭނެތެވެ. އެއީ أبُوهُرَيْرَة رضي الله عنه، ރިވާވި ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޙަދީޘުން ރިވާކުރައްވައިފައިވާ ފަދައިންނެވެ. (وَمَا تقَرَّبَ إلَيَّ عَبْدِي بِشَيءٍ أحَبَّ إلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ) (متفق عليه)

މާނައީ:" އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާގެ މައްޗަށް ފަރުޟުކުރެއްވި ކަމެއް ކޮށްގެން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަނދާ ކުއްރަބުވުމަށް ވުރެ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަ ކަމަކަށް ލޯބިވެވޭގެންނާ ކަމެއް ނުވެއެވެ."

ފަރުޟުކުރައްވައިފައިވާ ނަމާދަކީ މާތް الله ގެ ޙަޟްރަތަށް ކުއްރަބުވުމަށްޓަކައި ކަމެކެވެ. ނަމާދުގައި ރިވާވި ޚުޝޫޢާއި ކިޔަވާ އިރު، ޚާއްޞަކަމުގެ ދިރިގެންވެއެވެ. ނުވަތަ ދަރަޖައް ދިރިގެންވެއެވެ. ނަމާދުގައި އޭނާ އެ ވަނީ، الله تبارك وتعاليއަށް މުނާޖާތް ދަންނަވަމުންދެއެވެ. އޭނާ ރިވާވި ޚުޝޫޢާއި ކިޔަވާ އިރު، އެ ކިޔަވާ އާޔަތްތަކުގެ މާނަ ހިތުން ގެންގުޅެއެވެ. އަދި ވިސްނައި ފިކުރުކުރަމުން ކިޔަވަމުންދެއެވެ.

ރުކޫޢުކުރުން (الرُّكُوْعُ)

ކިޔެވި ފާތިޙާއާއި ސޫރަތެއް ނުވަތަ ކިޔެވި قرآنން ތަސްބީހަ މިންވަރެއް ކިޔުމަށް ފަހު، ތަކުބީރުކިޔާށެވެ. އެއީ އަތަކުބީރަށް ފަހު ރުކޫޢަށް ދިއުމަށް ބަލާށެވެ. މާތް الله މަތިވެރިކޮށް އިޒްހާރުކުރުމުގެ ގޮތުން ދެ އަތް އުފުލައިގެންނެވެ. (الله أَكْبَر) މި ކިޔައިގެން ބޯލަމުން ރުކޫޢަށް ދާށެވެ.

الرُّكُوْعُ: ރުކޫޢަކީ الله تبارَكَ وَتعَالَي މަތިވެރިކުރުމުގެ ސިފަތަކުގެ ތެރެއިން ސިފައެކެވެ. ރުކޫޢުގެ ޒިކުރުތަކުގެ ތެރޭގައި (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيْمِ) (رواه مسلم) މި ކިޔައިން އައިސްފައި ވެއެވެ.

التَّسْبِيحُގެ މާނައަކީ، التنزيهއެވެ. އެއީ ހުރިހައި އުނި ސިފަތަކުން އެކަށީގެ ޒާތުގައި ސާފުވެ ތިބުމެވެ.

އަޅާ ނަމާދުގައި (سُبحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيْمِ) މި ކިޔައިން ކިޔާ އިރު، ހިތުގައި ހުރިހާ ސިފަތަކާއި ކަންކަމުން މާތް الله ޒާތުގައިވުމާ ގުޅޭގޮތުން އިޙުސާސްކުރަން އެނގެއެވެ. ދެރަކަމާއި ގެނބުން ބޮޑުވެ ތަޢާލާއާ ސާބިތުވެއެއް ގޮތުގައި ޖަހާގޮތުން ފައިމަ ސާބިތުކުރުމުން އާދާ (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيْمِ) މި ކިޔައިން ކިޔާށެވެ. އަދި ހަމަ އެ ކިޔައިން ރުކޫޢުގެ ޒިކުރުތަކުގެ ތެރެއިން މާނަވެގެން އައިސްފައިވާ ޒިކުރުގެ ތެރޭގައި (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيْمِ وَبِحَمْدِهِ) (رواه أبوداود) މި ޒިކުރު ވެސް ހިމެނެއެވެ. މި ޒިކުރުގައި އާދާ ތަސްބީހާ އެކު، އިލާހީގެ ޙަމްދު ގުޅިގެންވެއެވެ.

އަދި ހަމަ އެ ކިޔައިން އެންމެނިވި ޒިކުރު (سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي.) (متفق عليه) ނުވަތަ އެންމެނިވި ޒިކުރު (سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ، رَبُّ الْمَلَائِكَةِ والرُّوحِ.) (رواه مسلم) ހިމެނެއެވެ.

މި ހުރިހައި ޒިކުރުތަކަކީ ވެސް ރުކޫޢުގައި ކިޔާ ޒިކުރުތަކެވެ. މި ޒިކުރުތަކުގައި އެކުލެވިގެންވާ މާނައަކީ الرُّكُوْعُގައި އެކަލާނގެ މާތްކުރުމާއި މަތިވެރިކުރުމުގެ ސިފަތެވެ.

އިޢްތިދާލު (الإِعْتِدَالُ)

އެއަށްފަހު (سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ) މި ފަދައިން ކިޔަމުން ރުކޫޢުން ތެދުވާށެވެ. (سَمِعَ) ގެ މާނައަކީ އިޖާބަދެއްވައިފިއެވެ. އެކަލާނގެއަށް ހަމްދުކުރި މީހާއަށް އިޖާބަދެއްވައިފިއެވެ.

ރުކޫޢުން ތެދުވުމުން މި ދުޢާ ހަމްދަކީ އިޖާބަދެއްވުމަށް ހަމްދުކުރުމެވެ. އެހެންކަމުން އިޢްތިދާލުގައި ބާވަތް ދުޢާ ކިޔަނީ، (اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ) (رواه البخاري) ނުވަތަ (رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ) (رواه البخاري) ނުވަތަ (رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ) (رواه البخاري) ނުވަތަ (اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ) (رواه البخاري) މި ފަދައިނެވެ.

އަދި ހަމަ އެ ފަދައިން އޭނާ މި ހަމްދު ސަނާ ދެމިކުރަމުން މި ފަދައިން ވެސް ކިޔައެވެ.

(اَللَّهُم لَكَ الْحَمْدُ حَمْدًا كَثِيْرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيْهِ مِلْءُ السَّمَوَاتِ وَمِلءُ الأَرْضِ وَمِلْءُ مَا بَيْنَهُمَا وَمِلْءُ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ، أَهْلُ الثَّنَاءِ وَالْمَجْدِ، أَحَقُّ مَا قَالَ الْعَبْدُ وَكُلُّنَا لَكَ عَبْدٌ، اَللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ) (رواه أبوداود)

މި ބާވަތަކީ އިޢްތިދާލުގެ ބާވަތެވެ. މިއީ ނަމާދުގެ ރުކުންތަކުގެ ތެރެއިން ރުކުނެކެވެ. ރުކޫޢަކީ ވެސް ނަމާދުގެ ރުކުނެކެވެ. ރުކޫޢުން ތެދުވުމަކީ ވެސް ރުކުނެކެވެ. އެހެންކަމުން އެ ކަމުގައި ހަމަޖެހިލުންކަން އިޢްތިދާލުގައި ޖެހޭނެއެވެ. އަދި ހަމަ އެ ފަދައިން ރުކޫޢުން ތެދުވެ الله تبارك وتعالي އަށް ހަމްދުކުރުން ސުންނަތްތެރިކަމެކެވެ. އެއީ ނަމާދުކުރާ މީހާ ރުކޫޢުން އެކަލާނގެ ވަރުގަދަކަމާއި މަތިވެރިކަމެވެ. އަދި ރުކޫޢުން ތެދުވެ ސީދާ ހުއްޓުމެވެ. ހަމްދު ސީދާ ތެދުވުން އެއް، ހިތުގެ ޔަޤީން އެކަމުގެ ޚުޝޫޢުތަކެއް އިޚްލާޞްތެރިކަން ޖެހޭނެއެވެ. އެހެންކަމުން އެކަން އަމަލުކުރުމަށް ކުރުންތަކުގައިވާ (الإِعْتِدَال)ގައި

މަޢުވެރުމަކީ ކޮންމެހެން ކުރާން ޖެހޭ ކަމެކެވެ. އެއީ ކީރިތި ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ސުންނަތުގައި ބަޔާންކުރައްވައިފައިވާ ފަދައިންނެވެ.

ސަޖިދަ (السُّجودُ)

ރުކޫޢުން ތެދުވެ (الإعْتِدَال)ގައި މަޑުކޮށްލުމަށް ފަހު، ނަމާދުކުރާން ޖެހޭނީ އެއަށް ފަހު މަތިވެރި ރުކުނަކަށެވެ. އެއީ ސަޖިދައިގެ ރުކުނެވެ. (الله أكْبَرُ) މި ތަކުބީރު ކިޔަމުން އެ ރުކުނަށް ނަމާދުކުރާނީއެވެ. އަދި ހަތް ގުނަވަންމަތީ ސަޖިދަކުރުންނެވެ. އެއީ ކީރިތި ނަބިއްޔާ ﷺ ނަމާދުކުރެއްވީ ގޮތް ދަސްކޮށްދެއްވުމުގައި އިރު، އަންގަވައިފައިވާ ގޮތެވެ. ނުވަތަ އެކަލޭގެފާނު ނަމާދުކުރެއްވި ގޮތެވެ.

ސަޖިދައިގެ ޒިކުރު: އެއީ އެކަލާނގެއާ އެންމެ ކައިރިވާ ވަގުތެވެ. ނަމާދުކުރާ މީހާ އެ ވަގުތީ އެއްކަލަވަންތަ ރަސްކަލާނގެއަށް ބޯލައި ނިކަމެތިކަންދައްކައެވެ. ޙާލަތު ދުޢާއަށް ޤަބޫލުވާ އެންމެ ޝަރަފުވެރި ގުނަވަންތަކެއްކަމުގައިވާ މޫނާއި ނިތްކުރި އެންމެ މަތިވެރި ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއަށް ބޯލައި ބިންމަތީގައި ބެއްސަވައިގެންނެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާ ސަޖިދައިގައި ދަންނަވާނީ (سُبْحَانَ رَبِّيَ الأَعْلَى) (رواه مسلم) އަދި ހަމައެފަދައިން މި ދުޢާއިން ވެސް ކިޔުއްވިއެވެ. (سُبْحانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنا وبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي.) (رواه متفق عليه) ނުވަތަ (سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ، رَبُّ الْمَلَائِكَةِ والرُّوحِ.) (رواه مسلم) މި ދުޢާއިން ވެސް ކިޔުއްވިއެވެ.

ސަޖިދައިގައި އަޅާ ހުރިހާ އުނި ސިފަތަކުން އެކަލާނގެ ނަޒީހުކުރާށެވެ. އަދި ހުރިހާ ކުޑަކަމާ ދެރަކަމުން އެކަލާނގެ ސިފަކުރުމެވެ. އޭނާ (سُبْحَانَ رَبِّيَ الأَعْلَى) (رواه مسلم) މި ދުޢާއިން ދަންނަވައި، އެންމެ މަތިވެރި ތަޢާލާގެ الله تبارك وتعالىގެ ހަނދާންކުރުމެވެ. ނަމާދުކުރާ މީހާ ބިންމަތީގައި ސަޖިދައިގައި އޮވެ، އެންމެ މަތިވެރި ރަސްކަލާނގެ މަތިން ހަނދާންކުރުމެވެ. އެންމެ މަތިވެރި ވަންތަ ތަޢާލާ الله تبارك وتعالىއެވެ. ﴿سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى * الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّىٰ﴾ (سورة الأعلى:

(١-٢) މާނައީ: "ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި، އެންމެ މަތިވެރި ރަސްކަލާނގެ اسمފުޅުން ކަލޭގެފާނު تسبيح ވިދާޅުވާށެވެ! އެކަލާނގީ (އެންމެހައި ތަކެތި) ހެއްދެވި، ދެން އެ ހެއްދެވުން ފުރިހަމަކުރެއްވި ރަސްކަލާނގެއެވެ."

ނަމާދުކުރާ މީހާ މި ޙާލަތުގައި މާތް الله ގެ މަތިވެރިވަންތަކަން ހިތަށް ގެނެސްގަން، ތަސްބީޙައިގައި މި ކިޔަނީ ޒިކުރާ މި ވަނީ އެކަލާނގެ މާ ވަރަށް ގާތްވުމަށްޓަކައި ހަނދާންކުރުމެވެ. ސަޖިދައަކީ އެކަލާނގާއި އަޅާ އެންމެ ގާތްވާ ވަގުތެވެ.

ކީރިތި މާތް ނަބިއްޔާ ﷺ ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވެއެވެ. (أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ، فَأَكْثِرُوا الدُّعَاءَ".) (رَوَاهُ مُسْلِمٌ) މާނައީ: "މާތް اللهُ، އާ ކަލޭގެފާނަށް ރައްސުންގެއްވި އަޅުކަމުގެ ސަޖިދަކުރުމުގެ ޔަޤީން ރިވާވެގެންވެއެވެ. (އެ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން، ރަސޫލު اللهِ ﷺ ބަޔާންކުރައްވައިފައިވެއެވެ. {އަދި ރުކޫޢުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ބޮޑުކަމާ އަށްވެ ކިބުރިޔާވަންތަކަމާއި، އެއީ ސަޖިދައިގައި އެކަނި ހިނދެވެ. ވީމާ، (ސަޖިދައިގައި) ދުޢާކުރުން ގިނަކުރައްވާށެވެ.}" އަދިވެސް އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރައްވައިފައިވެއެވެ. (وَأَمَّا السُّجُودُ، فَاجْتَهِدُوا فِي الدُّعَاءِ، فَقَمِنٌ أَنْ يُسْتَجَابَ لَكُمْ".) (رَوَاهُ مُسْلِمٌ) މާނައީ: "އަދި ސަޖިދަކުރުމުން ދަންނަވާ! ވީމާ، (ސަޖިދައިގައި) (ތިމާގެ ނިޔަތްތަކަން ވާތަކަން) ގަދައަޅައި ދުޢާކުރައްވާށެވެ. ވީމާ، (ސަޖިދައިގައި ކުރާ ދުޢާ) ޤަބޫލުކުރެއްވުމަށް ބަލައި އިޖާބަކުރެއްވުމަކީ އެންމެ ގާތްކަމުގައިވާ ބޮޑެވެ."

ނަމާދުކުރާ މީހަކަށް ތިމަންނާ މި ވަނީ ކަލާނގެ ނުހަނު ގާތުގައިކަން އެނގޭ ނަމަ،
ތިމަން މި ވަނީ ޢަޒީމްވަންތަ ރަސްކަލާނގެ ހަޟްރަތުގައި ކަން އިޙްސާސްކުރާނެއެވެ.
ތަނަވަސްކަމާ، ޚުޝޫޢުވެރިކަމާ ގަބޫލުކޮށްގެ ކައިރިވާނެއެވެ. އޭނާގެ ދުޢާގެ މަތިން ހަނދާންކޮށްދީ، ކަލާނގެ
ހަޟްރަތުގައި ދުޢާ ދަންނަވާނެއެވެ. އޭނާގެ ހިތާވައި ބޭނުންތަކާ ބޭރު ގޮތުން ދުޢާކުރާނެއެވެ. އެ
ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގެ ކަންކަން ހިމެނެއެވެ.

އަދި ހަމައެފަދައިން ޞަޙީޙު މާތް ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުން ވާރިދުވެގެން އައިސްފައިވާ
ދުޢާތަކުގައިވާ ކަންކަމަކީ އެއީ ދަންނަވާން ޖެހެއެވެ. (اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا، وَلَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ
إِلَّا أَنْتَ، فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِن عِندِكَ، وَارْحَمْنِي، إِنَّكَ أَنْتَ الغَفُورُ الرَّحِيمُ) (رواه البخاري) އަދި ހަމަ މި ފަދައިން
ވެސް ދަންނަވާނެއެވެ. (اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي كُلَّهُ دِقَّهُ، وجِلَّهُ، وأَوَّلَهُ وآخِرَهُ وعَلَانِيَتَهُ وسِرَّهُ.) (رواه مسلم) އަދި ހަމަ
އެ ފަދައިން އޭނާ ބޭނުންވާ ކޮންމެ ކަމާއި ބޭނުން ގޮތުން ވެސް ކަލާނގެ ހަޟްރަތުގައި ދަންނަވިދާނެއެވެ.
އެ ޙާލަތުގައި އޭނާ އެ ވަނީ ކަލާނގެއާއި ގުޅިގެންނެވެ.

ދެސަޖިދަ ދެމެދު އިށީން (الجِلْسَةُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ)

އެއަށް ފަހު އޭނާ ސަޖިދަޔަށް ބޯލަވާ ދެ ސަޖިދަ ދެމެދު އިށީނދެއެވެ. އެއީ (الله أَكْبَرُ) މި ފަދަޔަށް އިޢުލާން ކުރަމުންނެވެ. އެއީ މަތިވެރިކަމުގެ ތަކުބީރެވެ. ނަމާދުކުރާ މީހާގެ ހިތުގެ އަޑީން އެކަލާނގެ عظْمَةُވެރިކަމުގެ އަޑު އިއްވަމުން ދެ ސަޖިދަ ދެމެދު އިށީނދެއެވެ.

ދެ ސަޖިދަ ދެމެދު އިށީނދުމަކީ ނަމާދުގެ ރުކުންތަކުގެ ތެރެއިން ރުކުނެކެވެ. އެރުކުން އަދާކުރުމުގައި އެންމެ ފުރިހަމަ ގޮތުގައި މަޑުމައިތިރިވެ، އޭނާގެ ހިތް ހާޒިރުކުރާން ޖެހޭނެއެވެ. އޭނާގެ ގޮތުގައި ބޯޖެހިގެންވާ ރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތުގައި އެދި ދަންނަވައެވެ. އެކަލާނގެއާ ބައްލަވައިވޮޑިގެންވާ އައްސަވައިވޮޑިގެންވާ، ކަމަކަށް އެދި ދަންނަވާ މީހަކަށް ދީލަތިވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އޭނާއަށް މަޣުފިރަތް ދެއްވުމުން އެދުމުން ފަދައެވެ. އޭނާ ދަންނަވާނުއެވެ. (اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي.) (رواه النسائي)

المَغْفِرَةُ ގެ މާނައަކީ ފޮރުވައިދެއްވުމެވެ. ފާފަތަކާއި ޢައިބުތައް ފޮރުވައިދެއްވުމެވެ. ޢަފޫކުރުއްވުމެވެ. ބަޗާކުރުއްވުމެވެ. އަދި އާޚިރަތުގައި އެ ކަމުގެ ޙިސާބު ނުބައްލަވުމެވެ. އަދި އެ ކަންކަމުން އެމީހާ ދަސީބަތްނުކުރުއްވުމެވެ.

ނަމާދުން ބޭރުގައި އިންސާނާ الله تَبَارَكَ وَتَعَالَى ބައްލަވައިވޮޑިގެންވާ، އަދި ދެކެ ދެކެވޮޑިގެންވާ ވަރަށް ގިނަ ފާފަތަކާއި ކުށްތަކަށް އަރައިގަނެވެ. އެ ފާފަތަކާއި ކުށްތަކަކީ އެކަލާނގެ މަޢާފުކުރެއްވުން ގުދުވެރިކުރައްވައި އަޅުގަނޑުމެނަށް ބޭނުންކޮށްދެއްވައިދިނުމާ ކަންކަމެވެ. ނަމާދުގެ ދެ ސަޖިދަ ދެމެދު

އިންނަ އިރު އެކަންކަން ވަކިން ހަނދާންވެއެވެ. އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުތަކުން އެ ހިތްވަރުދެއްވި ކަންތައް ފުރުސަތުގައި ދެއްވުމަށް އެދި ދަންނަވަމުއެވެ. އެހެންކަމުން ދެ ސަޖިދަ ދެމެދު ނަބިއްޔާ ރަސޫލާ ﷺ އެންމެ ގިނައިން ކިޔުއްވަމުން ގެންދެވި ދުޢާއަކީ (اللَّهُمَّ اغْفِرْ لي، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي.) (رواه ابن ماجه) މި ދުޢާއެވެ. ހަމަ އެ ގޮތަށް އެ ޖަލްސާގައި އިސްތިޢުފާރާއި ރަޙްމަތާއި ހިދާޔަތާއި ރިޒުޤު ބަރަކާތްތެރިވުމާއި، ޢާފިޔަތު ދެއްވުމާއި، ހިދާޔަތް ދެއްވުމަށް ދަމަހައްޓައިދިނުމަށް ދުޢާކުރުމަކީ ވެސް ސުންނަތެކެވެ. ނަބިއްޔާ ރަސޫލާ ﷺ ދެ ސަޖިދަ ދެމެދު އިށީނދެވަޑައިގެން އެންމެ ގިނައިން ކިޔުއްވަމުން ގެންދެވި ދުޢާއަކީ (اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِيْ وَارْحَمْنِي وَاجْبُرْنِيْ وَارْفَعْنِي وَاهْدِنِي) "وَارْزُقْنِي" (رواه أحمد 468/3) މި ދުޢާއެވެ.

މި ޖަލްސާގައި ނަބިއްޔާ ރަސޫލާ ﷺ ގެ ސުންނަތަކީ އިށީނދެވަޑައިގަތުމެވެ. ނަބިއްޔާ ރަސޫލާ ﷺ ދެ ސަޖިދަ ދެމެދު އިށީނދެވަޑައިގެން އިންނަވާ ގޮތް ބަޔާންކޮށް أنس بن مالك ﵁ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. (وَيَقْعُدُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ حَتَّى نَقُولَ قَدْ أَوْهَمَ.) (رواه مسلم) މާނައީ: "ބައެއް ފަހަރަށް ދެ ސަޖިދަ ދެމެދު އިށީނދެވަޑައިގެން އެކަލޭގެފާނު ހަނދުމަފުޅުނެތިވަޑައިގެންފިކަމަށް ހިތަށް އަރާއެވެ." މާނައަކީ ދިގު ވަގުތު ކޮޅަކު އިށީނދެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ސަލަފުން ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ބައެއް ފަހަރަށް ނަބިއްޔާ ރަސޫލާ ﷺ އަވަހަށް ފުރުމާނުގެ ސުންނަތާއި އިށީނދެވަޑައިގެން ހުއްޓަވާ ރިކުޢުގެ ސުންނަތާއި އިންނަވައެވެ. އެ ކަން އެކަލޭގެފާނު ހަނދުމަފުޅުނެތިވަޑައިގެން ނޫނެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެ ރުކުނުގެ މަތިވެރިކަމުން ދިނަވަމުން ކަމުގައިވެއެވެ. އެއީ އެ އަމަލަކީ ފުރިހަމަ ގެއްލިގެން ދިޔަ ސުންނަތެއްކަމުން ބަލާށެވެ.

އެއަށް ފަހު ނަމާދުކުރާ މީހާ އަލުން ތަކުބީރު ކިޔައި އެކަލާނގެ މަތިވެރިކަން ހަނދާންކޮށް، ސަޖިދަ ކުރެއްވޭ. އަދި އަލުން ތެދުވެ ދެވަނަ ރަކުއަތަށް ނަޤުދުވެއްވޭ. އަދި ފުރަތަމަ ރަކުއަތުގައި ކަންކުރި ގޮތަށް ކަން ކުރެއްވޭ.

އައްތަޝައްހުދު (التَّشَهُّدُ)

އެއަށްފަހު ފުރަތަމަ التَّشَهُّدُ ނުވަތަ التَّحِيَّاتُއަށް އިށީނުމެވެ. މިއީ މަތިވެރިކުރުމާއި ތަޢުޒީމްގެ އިރުޝާދުއެވެ. ނަމާދުކުރާ މީހާ ކިޔަނީ (التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ..) މިގައި އެކުލެވިގެންވަނީ މާތް الله މަތިވެރިކުރުމެވެ. މާތްކުރުމެވެ.

(التَّحِيَّاتُ) ގެ މާނައަކީ ހުރިހާ ވައްތަރެއްގެ ތަޢުޒީމެވެ. މަތިވެރިކުރުމެވެ. ނަމާދުކުރާ މީހާ (التَّحِيَّاتُ)ގައި އިޚްލާޞްތެރިވުމާ، ހުރިހާ ތަކްބީރުތަކާއި ތަސްބީޙުތަކާއި، ރުކޫޢުތަކާއި ސަޖިދަތައް، ނުވަތަ ހުރިހާ ވައްތަރެއް ތަޢުޒީމް ޚާއްޞަވެގެންވަނީ މާތް الله އަށެވެ.

(وَالصَّلَوَاتُ)ގެ މާނައަކީ ހުރިހާ ވައްތަރެއްގެ ޞަލަވާތްތަކެވެ. ފަރުޟުނަމާދާއި ސުންނަތްނަމާދުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އެކަލާނގެ މަތިވެރިކުރުމާ ބެހޭ ހުރިހާ ކަމެކެވެ.

ނަމާދުކުރާ މީހާ އޭނާ ބުނާ ބަސްތަކަން އިޚްލާޞްތެރިވެއެވެ. ހުރިހާ ޞަލަވާތެއް ޚާއްޞަވެގެންވަނީ އެކަލާނގެއަށް ކަމުގައި ޤަބޫލުކުރުމެވެ. މާނައަކީ ބުނާ ހިތާ ހުރިހާ ޞަލަވާތެއްކަމެވެ. އަދި އެ ދުޢާ މިހެން ވިސް ހިތާ ޞަލަވާތްތަކެވެ. ހުރިހާ މަޤުބޫލުވާން ހިތާ ޞަލަވާތެވެ. އެ ހުރިހާ ޞަލަވާތެއްގެ މިލްކުވެރި ޙަޤީޤީ الله تبارك وتعالىއެވެ.

(وَالطَّيِّبَاتُ..) ހުރިހާ ރަނގަޅުކަލިމަތް މިލްކުވެގެންވަނީ އެކަލާނގެއަށެވެ. ﴿إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ﴾ (سورة فاطر: ١٠) މާނައީ: "ރަނގަޅު ބަސްތައް އުފުލިގެންދަނީ، އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ. އަދި صالِحُ عملُ އެކަލާނގެ حضْرَة އަށް އުފުލައްވައެވެ."

ނަމާދުކުރާ މީހާ ހުރިހައި ތަޝައްހުދުތަކެއްގައި މިރުކުނުވެގެންވެސް الله تبارك وتعالى އަށް ކަމަށް އިޙްތިރާމްކުރުމެވެ، އެކަލާނގެ މަތިވެރި ކުރުމެވެ.

އެހެން ކަމުން، ނަމާދުކުރާ މީހާ ބުނަނީ (السَّلَامُ عَلَيْكَ أيُّها النَّبِيُّ ورَحْمَةُ اللَّهِ وبَرَكَاتُهُ) މިއީ ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ އަށް ކުރާ ތަޙިއްޔަތެކެވެ. ނުވަތަ ސަލާމެކެވެ. ކުޑަވެސް ޝަރީކެއްނެތި ގޮތުގައި އެންމެ މަތިވެރި އަދި އެންމެ ބޮޑު ޢިބާދަތް ކުރެވެން ޖެހޭނީ الله تبارك وتعالى އަށެވެ. އެކަލާނގެއަށް ކުރުން ޢިބާދަތް ފަދަ ދުޢާ އެންމެ ބޮޑު ޢިބާދަތް ކުރެވެން ޖެހޭނީ އެކަލާނގެ މާތް ނަބިއްޔާ ﷺ އަށެވެ.

މުސްލިމު އަޅާ ކުރާ ކޮންމެ ނަމާދެއްގައި މި ކަން އާކުރަމުން ދެއެވެ. އެކަލާނގެއާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ﷺ އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުބައިތުންނަށް އޮތް ލޯބި އާކޮށް އާލާކުރެއެވެ. ﴿قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ (سورة آل عمران: ٣١) މާނައީ: "އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުން، الله އަށް ލޯބިވާކަމުގައި ވާނަމަ، ދެން، ތިޔަބައިމީހުން، ތިމަންކަލޭގެފާނަށް تبع ވާށެވެ! އޭރުން، الله، ތިޔަބައިމީހުން ދެކެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާނެއެވެ. އަދި، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޓަކައި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ. الله އީ، ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ، رحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ."

ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުބައިތުންނަށް އޮންނަ ލޯބި ނަމާދުގައި އާވެއެވެ. ކޮންމެ ނަމާދެއްގައި އެ ކަން އާވެއެވެ. ކޮންމެ ނަމާދެއްގައި ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ އަށް ސަލާމްކުރެވޭތީވެ ޝުޢޫރު ހިތުގައި އުފެދެއެވެ.

(السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ) މިއީ ރަސޫލާ ﷺ އަށް ކުރެވޭ ދުޢާއެކެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރުމަވަންތަ ކުރެވޭ ދުޢާއެކެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އުންމަތަށް ކުރެވޭ ދުޢާއެކެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނަށް ކުރެވޭ ދުޢާއަށް އެކަލާނގެ ރައްދުދެއްވާނެއެވެ.

ހަމަ އެފަދައިން ރަޙްމަތަށް އެދި ކުރެވޭ ދުޢާއެކެވެ. މާތް الله ގެ ރަޙްމަތް އެކަލޭގެފާނަށް އެކުވުމަށް އެދި ކުރެވޭ ދުޢާއެކެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ އުންމަތަށް ރަޙްމަތްލެއްވުން އެދިއެވެ.

(وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وبَرَكاتُهُ) ބަރަކާތުގެ މާނައަކީ ގިނަގުނަ ހެޔޮކަމެވެ. ނަމާދުކުރާ މީހާ، ސަލާމާއި ބަރަކާތުގެ ވެރިކަލާނގެ الله تبارَكَ وَتعَالَى ގެ ޙަޟްރަތުގައި އެދުމީ އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާ ﷺ އަށާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އުންމަތަށް ބަރަކާތްތެރި އުންމަތެއްކަމުގައި ލެއްވުމަށެވެ. އެއަށް ފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރުމަވަތާ ބަރަކާތްތެރި ދަރުމަވަންތަކަމުގައި ވުމަށެވެ. އަދި އާދާ ޒިކުރައި ސަލަވާތެއް ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ އަށް ފޮނުވުމެވެ. އަދި ފުރަތަމަ التَّشَهُّدُ ގައި އޭނާ ކީރިތި ނަބިއްޔާއަށް ސަލަވާތްލެއްވުމަކީ އެދި ދުޢާކުރުމެވެ. އަދި ދެވަނަ التَّشَهُّدُ ގައި އެކަލޭގެފާނަށް ސަލާމްކުރުމެވެ. ގިނަގިނައިން ކީރިތި ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ މައްޗަށް ބަރަކާތާއި ސަލާމްލެއްވުން އެދި ދުޢާކުރާ މީހާގެ ބަދަލު ހުންނާނީ ކޮން ގޮތަކަށްތޯއެވެ؟

ކުޑަވެސް ސަވާބުތަކެއް ގޮތުގައި އެ ކަމުގެ ސަބަބުން އެ މިހަކަށް ހެޔޮ އަސަރުތަކެއްކުރާނެއެވެ. އޭނާގެ ހިތުގައި ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ ގެ ލޯބި އިތުރުވާނެއެވެ. ނަމާދަށް ފަހު، އެ މީހާއަށް ކީރިތި ރަސޫލާގެ ހިތްހަމަޖެހުމާއި ސުންނަތަށް ތަބާވާ މީހަކަށް ވާނެއެވެ. އެ މީހާއަކީ އެންމެ

ބޭނުން އެކަށޭގޮތުގެ ތެރޭގައި އިޖުތިހާދުކުރާ މީހާކަމަށް ވާތީއެވެ. އެހެންކަމުން އެކަށޭގޮތުގެ ހިތާއާލުގައި

އެނގޭ ބޭނުން ހިފުމަށްޓަކައި މަސައްކަތްކުރުމަކީ ވެސް ޖާއިޒެވެ.

އެއަށް ފަހު ދެން ބުނާނީއެވެ. (السَّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ)، (السَّلاَمُ) އަކީ މާތް اللهގެ

އިސްމުފުޅެއް ވެސްމެއެވެ. ނަމާދުކުރާ މީހާ ބުނަނީ (السَّلامُ عَلَيْنا)އެވެ. މާނައަކީ ނަމާދުކުރާ މީހާގެ

ނަފްސަށެވެ. الله تبارك وتعاليއަކީ އައްސަލާމެވެ. އަދި ރިވަންތާއަށް ވެސް ސަލާމަތްތެރިކަން ދެއްވަނީ

އެކަލާނގެއެވެ. ރިޒުޤު ދެއްވަނީ އެކަލާނގެއެވެ. އަރާމުކަން ދެއްވައި، ތަދުފިޔޮދެއްވަނީ

އެކަލާނގެއެވެ. ހިމާޔަތްދެއްވައި، ރައްކާތެރިކުރައްވަނީ. އާދެ (السَّلاَمُ عَلَيْنا) މިހެން ބުނާ އިރު، الله تَبارَكَ وَتَعَالَي

ނަމާދުގައި އެކަލާނގެ އަޅާއާ އެކު ވޮޑިގެންވާކަމުގެ އިޙްސާސްކުރެވެއެވެ. ވަރަށް ބޮޑުވެގެންވާ

އަމާންކަމެއް އިޙްސާސްކުރެވެއެވެ. ވަރަށް ބޮޑު ހިތްހަމަޖެހުމެއް ލިބެއެވެ. އެއީ ކުރިން ބަޔާންކުރި

ގޮތަށް الله تَبارَكَ وَتَعَالَي އަޅާއާ އެކު ވޮޑިގެންވާތީއެވެ.

الله تَبارَكَ وَتَعَالَيއަށް ހުރިހާ تحيةއެއް ދެންނެވުމާ އެކު، ހުރިހާ ޞަލަވާތާއި، ޠައްޔިބާތެއް

ކީރިތި ރަސޫލާއަށް ދަންނަވައެވެ. އަދި އެއަށް ފަހު، އޭނާގެ ނަފްސަށް ސަލާމްކިޔާ، އަޅުވެތިކަމުގެ

ތެރިއިން ހެޔޮލަފާ މިންވަރަށް ސަލާމްކުރުމަށް ދަންނަވައެވެ. މުސްލިމު އަޅާގެ ކަށަވަރުގައި އެއްފަހަރު ކަކަލާ އަމިއްލަ

އަތުގައި ނަމާއެވެ. އެއާގެ ކިބާ ތިރީކަމުގެ ހުރިހާ މުއުމިނު އަޅުތަކުން ސާލިހުކުރެއެވެ. އެއާގެ އެ

ތިރީގައި އުޅޭކަމާއި ޝަރީޢަތުގައިވާ ހުރިހާ ސާލިހު އަޅުތަކުން ސާލިހުވެއެވެ. މަލާއިކަތުންނާއި،

މުއުމިނުންގެ ރޫޙުތަކާއި އިންސާނުންނާއި ޖިންނީން ސާލިހުވެއެވެ.

މުއުމިނު އަޅާ ހެޔޮކަންކަމާއި، ސަލާމަތްތެރިކަން ލިބިދެއްވާށެވެ. ހެޔޮކަމުގެ ސިފަ

އެކުވެރިވެގެންވާ އެންމެން ހުރިހާ މި ދުނިޔޭގައި ޝާމިލުވެގެންވެއެވެ.

މި ހުރިހާ تحيةއަކާއި، ހުރިހާ ހެޔޮކަމާއި، ސަލަވާތްތައް އަދިއްޔާ ނަމާދުސާއި

އެހެން މީހުންނަށް އެއްވަރަށް ކަށް، ތަޢުރީފާއި ސަލާމަތް އިޚްލާސް ކުރެއެވެ. އެއަށް ފަހު

ދެން ޝަހާދަތް (أَشْـهَدُ أن لّا إلَـهَ إلَّا اللَّهُ، وأَشْـهَدُ أنَّ مُحَمَّـدًا عَبْـدُهُ وَرَسُـولُهُ.) މި ޝަހާދަތަކީ

އިޚްލާސްތެރިވެވޭނެ. އަޅުގަނޑު ޔަޤީންކަމާއި އެކު ހިތާއި ނަފްސުން އިޤްރާރުވުމެވެ. އަދި

ޝަހާދަތުގެ މާނައަކީ (أَشْهَدُ) މި ލަފުޒު ހިތާއި، އަޅުގަނޑު ޔަޤީން ކަމާ އެ

ބަސް އިސްލާމްދީނުގެ ބޭނުންކުރާ ޢަމަލެއް ލިޔުމަށެވެ. ކަމާ ޙަޤީޤަތަކީ އަދި

އިޚްލާސްތެރިކަމާއި، އަދި ޙަޤީޤަތުގެ ބޭނުންކުރާ ޢަމަލު ނޫނީ، މި ކަމެއްގައި އެކަލާނގެ ޔަގީނުގެ

އެކަން ހިތްވަރާ ޝަހާދަތެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ޙަޤީޤަތް ޤަބޫލުކުރާ ކަމެވެ.

ޝަހާދަތުގެ ޙަޤީޤަތް ކަމަކީ އެކަން ޤަބޫލުކުރެވެ. އަދި ހިތުގެ އަޑުން އެ ކަން ޤަބޫލުކުރެވެ.

އޭގެ ފަހުން، ޝަހާދަތުގެ މިވަނީ ބަޔާން (وأَشْهَدُ أنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ ورَسُولُهُ.) ނަބީބޭކަލަކު ރަސޫލާ

ރަސޫލާ ﷺ ގެ މީހަކު ނަމަވެސް ބޭނުންކުރެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލު، ޙަޤީޤަތުގައި، حق دينއާއިއެކު އެކަލާނގެ

ރަސޫލު ރަސޫލުގެ. އެއީ އެންމެހައި دينގެ ވަންތަކުން އެ دين ވަޙީކުރެއްވި ނަބީބެވެ. އޭގެ ކަމުގައި

ޝަހާދަތުގެ މާނަ ސިފަވެއެވެ. މާނަ ޤަބޫލު ކުރާ ކަމެއް މާނައަށް التَّشَهُّدُ ނަމަވެ

ޢަމަލާއި ހިތުގައި ޝަހާދަތު އިޤްރާރުކުރެވެ.

ފަހު އައްތަޙިއްޔާތު (التَّشَهُّدُ الْأَخِيرُ)

ނަމާދުގައި ނަމާދުކުރާ މީހުންގެ ހިތުގައި ޔަޤީން ރަސޫލާ ﷺ އަށް އޮތް އިޙްތިރާމް ހާމަކުރުމުގެ ގޮތުން التَّشَهُّدُ الْأَخِيرُ ނުވަތަ ފަހު އައްތަޙިއްޔާތުގައި، ޔަޤީން ރަސޫލާ ﷺ އަށް އިޙުތިރާމް ސަލަވާތް ކިޔަވައެވެ.

ޔަޤީން ރަސޫލާގެ މައްޗަށް ސަލަވާތް ކިޔުމަކީ އުނގެނިގެންވާ މައްޗަށް އެންމެ މަތިވެރި ދުޢާ ކިޔުމެވެ. ނަމާދުކުރާ މީހާ ނަމާދުގައި ކިޔަނީ (اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إبْراهِيمَ، إنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ) މި ދަންނަވަމުއެވެ. الله تبارك وتعاليގެ ޙަޟްރަތުގައި އެދި ދަންނަވަނީ، މަތިވެރިކޮށްދެއްވުމަށް جماعة ގެ ތެރޭގައި އުނގެނުންތަކުގެ މައްޗަށް ތަޢުރީފް ދެއްވުމަށެވެ. އަދި މި ދުޢާގައި الله تبارك وتعالي ވަނީ إبراهيم عليه السلامއާއި އުނގެނުންތަކުގެ އާލުންގެ މައްޗަށް ވެސް ސަލަވާތާއި ބަރަކާތްލައްވައިފައެވެ. ނަމާދުގައި ކުރިން އައި (كَمَا بارَكْتَ عَلَى إبْراهِيمَ وَعَلَى آلِ إبْراهِيمَ) މި ދަންނަވަން ދަންނަވައި، އެ ސަލަވާތުގައި ޔަޤީން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އާލުންނާ އެކު، އިބްރާހީމްގެ އާލުން ވެސް ޝާމިލުކޮށްފައެވެ. (اللَّهُمَّ بارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إبْراهِيمَ، إنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ) ．

البَرَكَةُ ގެ މާނައަކީ ގިނަގުނަ ހެޔޮކަމެވެ. ނަމާދުކުރާ މީހާ އުނގެނިގެ ޙަޟްރަތުގައި އެދެނީ، ޔަޤީން މާތް ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ބަރަކާތްލެއްވުމަށެވެ. އަދި އުނގެނުންތަކުގެ އަހުލުބައިތުންނަށް ބަރަކާތްލެއްވުމަށެވެ. އެންމެހައި ހެޔޮކަންކަން އިތުރުކޮށްދެއްވުމަށެވެ. އަދި ހަމަ އެދަންނަވަން އުނގެނިގެ

ހުރިހައި ވަގުތެއް ދިމާވާނެހެނާ، ހުރިހައި މަޝްވަރާތަކާއި ބާރުވެރިކަމެއް މުޙްތާޖުވެގެންވާ ރަސްކަލާނގެއަކަށް އިޖާބަދެއްވުމެވެ.

ނަމާދުގެ ފަހުބައިގައި ދުޢާކުރުން

ސަލާމްދިނުމުގެ ކުރިން ނަމާދުކުރާ މީހާ، ތަޝައްހުދުގައި އައްތަޙިއްޔާތު ކިޔުމަށްފަހު، މާތް الله އަށް ދުޢާ ކުރުމެވެ. ނަބިއްޔާ ރަސޫލާ ﷺ ބަޔާންކޮށްދެއްވައިފައި ވެއެވެ. (ثُمَّ يَخْتَرْ مِنَ الدُّعَاء مَا شَاءَ) (رواه مسلم) ނުވަތަ، (يَتَخَيَّرُ مِنَ الدُّعَاءِ أَعْجَبُه إِلَيْهِ) (رواه البخاري)، އެކަލާނގެ ބަސްފުޅަކުން ތައުލީމުދެއްވާފައިވާ އެދުމަކީ މި ދުޢާ ކިޔުމަށެވެ. (اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ، وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ.) (رواه مسلم)

މި ދުޢާގައި އެންމެ ބޮޑު ފިތުނާގެ ހުރިހައި އުސޫލުތައް ޖަމާވެގެންވެއެވެ. އަދި ހަމަ އެ ނަރަކައިން ނަޖާތްލިބޭނެ ވަސީލަތް ބަޔާންވެފައިވެއެވެ. މާތް الله އަޅުގަނޑު ނަރަކައިން ރައްކާތެރިކުރައްވާނދޭވެ! ޤަބުރުގެ އަޒާބުންނާއި ދިރިހުރުމާއި މަރުވުމުގެ ފިތުނައި (މަރުވުމުގެ ދިޔާ ކަންކަން) މަސީހު ދައްޖާލުގެ ފިތުނައިން ރައްކާތެރި ކުރުމަށް އެދި ދުޢާކުރަންވާނެއެވެ.

މި اِسْتِعَاذَة ހިމެނިގެންދާން ޖެހޭނީ އެންމެބޮޑު ބާވަތުގެއެވެ. އެހެން އިސްލާމީ އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުގައި ކަމުދާން ރައްކާތެރިކަން އުޅުއްވި ނަމަ، އެކަލާނގެ އުއްމަތަށް ވެސް ކަމުދާން ރައްކާތެރިކަން ދެއްވާނެއެވެ.

އަދި ހަމަ އެފަދައިން ޞައްޙަ ގޮތުގައި މާތް ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުން ވާރިދުވެގެން އައިސްފައިވާ ދުޢާއެއް ކަމަށްވެއެވެ. މިސާލަކަށް، (اللَّهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً، وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً، وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ.) (متفق عليه) މި ދުޢާގައި ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގެ ހެޔޮކަން އެދިގެންވެއެވެ.

ހަމަ އެ ފަދައިން ނަބިއްޔާ ﷺ، مُعاذُ بْنُ جَبَلٍ رَضِيَ الله عَنْهُ އަށް ކިޔުއްވާ ވަޞިއްޔަތްކުރެއްވި ދުޢާވެސް ކިޔުއްވާދެއްވިއެވެ. (يَا مُعاذُ وَاللهِ إِنِّي لَأُحِبُّكَ فَلَا تَدَعَنَّ دُبُرَ كُلِّ صَلَاةٍ أَن تَقُولَ اَللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ.) (رواه أبو داود)

މި ދުޢާގެ މާނައިގައި ވަރަށް މުހިއްމު ކަންކަން އެކުލެވިގެން ވެއެވެ. އޭގެތެރޭގައި މުސްލިމު އަބަދުވެސް އޭނާގެ ނަފްސާއި ދުނިޔާއި އާޚިރަތް ގުޅިގެން ހިފެހެއްޓެވެ. މުސްލިމު އަބަދު މާތް ﷲ ގެ ހަނދާނުގައި އުޅުމާއި އޭނާގެ ނަފްސަށް އެކަލާނގެ ހަނދާންކުރުމަށް ތަޢުފީޤުއްދެއްވުން. އަދި އަޅުގަނޑު ނަފްސަށް އުފެދޭ ދުވަސްކޮޅުގެ ތަޢުފީޤުއްދެއްވުން. އަދި ޝުކުރުކުރުމާއި ޝުކުރުވެރިކަމުގެ ތަޢުފީޤުއްދެއްވުން. ޝުކުރުވެރިވުމަށް އިޚްލާޞްތެރިވުމަށް ތަޢުފީޤުއްދެއްވުން. އަޅުކަމުގައި އިޙްސާންތެރިވުމަށް ތަޢުފީޤުއްދެއްވުން. ހެދިގައި ކަމުގައި އިޚްލާޞްތެރިކަން ލިބިގެންވާ އެކަލާނގެ އަށެވެ.

ސަލާމްދިނުން (التَّسْلِيمُ)

އެންމެ ފަހުން ބުނާ ނަމާދު ނިންމައިލަނީ (السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ) މި ފަދައިން ކިޔަމުންނެވެ.

ސަލާމުގެ މާނައިގެ ތެރޭގައި، ނަމާދުން ނިކުތުން ހިމެނެއެވެ. އަދި ހަމަ އެ ފަދައިން އާސާގެ ކައިރީގައި ނަމާދުކުރާން ތިބި މީހުންނަށް ސަލާމްކުރުން ހިމެނެއެވެ. އަދި އާސާއާ އެކު، ނަމާދަށް ހާޟިރުވެ ތިއްބެވި މަލާއިކަތުންނަށް ސަލާމްކުރުން ހިމެނެއެވެ.

ޚާތިމާ (خَاتِمَة)

ކުރިން ބަޔާން ވެގެން އެ ދިޔައީ އަހަރެމެންގެ ޚުޝޫޢުއްތެރިކަމެވެ. އަދި ނަމާދުން ބޭރުގަތްތާއި ނަމާދުގައި ޚުޝޫޢު ލިބިގެންދާނޭ ސަބަބުތައް ވެއެވެ. އެ ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި:

މާތް اللهއާ ބެހޭ ޢިލްމު ދަސްކުރުމާއި، ނަމާދުގެ ގަދަރު މަތިވެރިކުރުމާއި، ނަމާދުގެ ބަޔާނަތަކާއި އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުގައި ހުއްޓި ހުރި، އެކަލާނގެއަށް މުނާޖާތްކުރުންތަކާއި، މުސްލިމު އަޅާގެ ކިބައިގައި އެކަލާނގެ އިސްމުފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކާ ބެހޭ ޢިލްމު އިތުރުވީ ވަރަކަށް، ނަމާދުގައި ޚުޝޫޢުއްތެރިކަން އިތުރުވާނެއެވެ.

ދުޢާކުރުމާއި، މާތް الله ގެ ރަސޫލުންގެ ޚުޝޫޢުއްތެރިކަން އެނގުމެވެ.

އެކަލާނގެއަށް އަސްމާއުލްޙުސްނާއިން އިލްތިޖާކުރުމާއި ނަފިލަ އަޅުކަންކަން ދުރުހެލިވުމެވެ.

އެކަލާނގެއަށް ޒިކުރުކުރުން އިތުރުކުރުމެވެ.

ތިމާކުރާ ކޮންމެ ނަމާދެއް އެންމެ ފަހު ނަމާދުކަމުގައިވެދާނެކަމަށް ބަލައި ގަދައަޅައި ވިސްނައި ފުރިހަމައަށް ނަމާދުކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރުމެވެ.

ނަމާދުގެ ޚުޝޫޢުއްތެރިކަމާ ދުރު ވަހަކަތަކާއި ޝައިޠާނާގެ ވަސްވާސްތަކާއި އެއްކިބާވެ ދުރުހެލިވުމަށް ކުރުމެވެ.

އިސްލާމިކަންތައްތަކާ ބެހޭ ވުޒާރާ

ދިވެހިރާއްޖެ

١٤٤٧

2025